

Opinnäytetyö AMK

Toimintaterapiakoulutus

2018

Sanna Javanainen, Iisa Tähtinen

NAISENA VARJOKUVISSA

– varjoteatteria kehitysvammaisten naisten kanssa

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

TOIMINTATERAPIA

2018 | 59+7 liitettä

Sanna Javanainen, Iisa Tähtinen

NAISENA VARJOKUVISSA

- varjoteatteria kehitysvammaisten naisten kanssa

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, joka toteutettiin kehitysvammaisille naisille suunnattuna varjoteatterityöpajasarjana. Opinnäytetyömme pohjautuu Varsinais-Suomen erityishuoltopiiriin suunnittelemaan, vuosina 2017-2019 toteutettavaan Oman Elämän Nainen-hankkeeseen. Hankkeen tiimoilta opinnäytetyön raamina toimi aihepyyntö, joka suuntasi opinnäytetyön käsittelemään naiseutta ja sen tukemista kehitysvammaisten naisten keskuudessa.

Työpajoissa osallistujat tutustuivat omaan naiseuteensa ja kehollisuuteensa toimintaterapian viitekehyksen ja prosessidraaman ajattelumallin ohjatessa työpajojen kulkua. Harjoitteet, joilla valittua teemaa lähestyimme, muovasimme prosessidraamalle tyypillisistä harjoitteista sopimaan varjoteatterin keinoin toteutettaviksi. Tehtävät sovellettiin ja porrastettiin toiminnan analyysin ja yksilöllisen toimintakyvyn arvioinnin kautta kohderyhmän toimintakykyä vastaaviksi. Tavoitteet muodostuivat sekä yleisten työpajatyöskentelylle asetettujen tavoitteiden että yksilöllisten, tuetun päätöksenteon kautta muodostettujen GAS-tavoitteiden kautta. Tavoitteiden asettamisen sekä toiminnan soveltamisen ja porrastamisen tukena käytettiin toimintakykyä ja toimintaan osallistumista mittaavaa MOHOST-arviointimenetelmää.

GAS-tavoitteilla mitaten kahden osallistujan kanssa päästiin tavoiteltuun tulokseen ja kolmannen kohdalla osittain. Jokaisen kohdalla tavoitteissa tuli esiin halu tehdä omia valintoja, tavoitteet liittyivät valintojen tekemiseen ja oman mielipiteen ilmaisemiseen. Opinnäytetyön kautta ei suoraan pystytä osoittamaan, että osallistujien käsitys omasta naiseudestaan olisi muuttunut työpajatyöskentelyn aikana. Toiminnan ja toiminnassa tapahtuvien valintojen kautta osallistujien oli kuitenkin mahdollista ilmentää ajatteluaan. Sitä, kuinka he lopulta itse ymmärsivät valintojen merkityksen tai yhteyden teemaan, on vaikea mitata. Valintojen ja ennakkotehtävien avulla osallistujat pääsivät tuomaan esille itselleen tärkeitä asioita ja mieltymyksiä. Tämä on mahdollistanut itsetuntemuksen syventymisen ja kuulluksi tulemisen. Osallistujilla oli elämyksien kautta mahdollisuus laajentaa maailmankuvaansa, työpajat toivat vaihtelua arkeen ja mahdollisuuden oppia jotain uutta. Varjoteatteri toimi kohderyhmän kanssa hyvin, koska varjoteatterin avulla on helppo saada aikaiseksi näyttäviä kuvia osallistujien toimintakyvyn rajoitteista huolimatta.

ASIASANAT:

Naiseus, itsetuntemus, kehitysvammaisuus, varjoteatteri, prosessidraama, toiminnallinen osallistuminen, toimintaterapia.

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Occupational Therapy

2018 | 59+7 appendices

Sanna Javanainen, Iisa Tähtinen

WOMEN IN SHADOWS

- Shadow theater with intellectual disabled women

This thesis is a practice-based thesis that was carried out as a set of shadow theater workshops for women with intellectual disabilities. It is based on the subject request from the project called Oman Elämän Nainen planned by The Authority of Specialised Social Welfare in Southwest Finland. The subject of the thesis is womanhood and how to support it among women with intellectual disabilities.

In the workshops the participants were acquainted with their own womanhood and body. The framework for the occupation used in the shadow theater workshops was occupational therapy practice and process drama. The activities used in the workshops were modified from typical process drama workouts to be realized as shadow theatre. These workouts were carried out so that they supported the theme of the thesis. The workouts used in the workshops were graded and adapted to meet the occupational performance of the participants by using activity analysis and individual occupational performance assessment. There were general objectives for the occupation used in the workshops and individual GAS-objectives for the occupational performance of the participants. The preliminary GAS-objectives and adapting and grading of the occupation used in the workshops was based on individual MOHOST-assessments. The final GAS-objectives were chosen by the participants with help of supported decision making.

Measuring with the GAS-objective, the objective was reached with two participants and with the third participant the outcome was partial. All the participants chose GAS-objectives that were related to making own decisions and choices and expressing own opinion. There is no direct prove that the participant's sense of their own womanhood would have changed during course of the workshops, but it was possible for participants to express their thoughts via the occupation used in the workshops. It is difficult to measure how the participants actually understood the meaning of the choices that were made or their connection to the theme of womanhood. Still the choices made by the participants during the workshops gave them a way to express their preferences and values. This has enabled them a deepening in self-knowledge and offered them an experience of being heard. Workshops brought variety to everyday life and the opportunity to learn something new. Shadow theatre worked well as working method with the target group despite of the participant's disabilities.

KEYWORDS:

women, self-knowledge, intellectual disabilities, shadow theater, process drama, occupational participation, occupational therapy.

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO	6
1 JOHDANTO	7
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET	9
3 AINEISTON KERUU JA ANALYSOINTI	11
3.1 Aineiston keruu	11
3.2 Aineiston analysointi	13
4 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	15
4.1 Naiseus	15
4.2 Kehitysvammaisuus ja naiseus	16
4.3 Kehitysvammaisen naisen toiminnallinen osallistuminen	17
4.4 Draaman terapeuttisuus	19
4.5 Varjoteatteri ja prosessidraama	20
4.6 Ryhmän terapeuttiset tekijät, luovuus ja luovat menetelmät toimintaterapiassa	22
5 TYÖPAJOJEN SUUNNITTELUPROSESSI	25
5.1 Työpajaryhmän muodostuminen	25
5.2 Työpajojen sisällön suunnittelu	26
5.3 Toiminnan analyysi	27
5.4 Työpajatyöskentelylle asetetut tavoitteet	28
6 TYÖPAJOJEN TOTEUTUS	30
6.1 Ensimmäinen kerta: Tutustumista ja esineiden tutkimista varjoissa	31
6.2 Toinen kerta: Omakuvallista työskentelyä valokuvien ja varjonukkien avulla	33
6.3 Kolmas kerta: Henkilökohtaiset tavoitteet, erilaisia naisia varjokuvissa ja draamatyöskentelyn kokeilua	34
6.4 Neljäs kerta: Oman mielipiteen sanomista ja "Oman huoneeni ikkuna" varjomatkalaukussa	35
6.5 Viides kerta: Oman kehon varjon tutkimista isolla varjokankaalla	37
6.6 Kuudes kerta: Muistoja tarinamatolla ja omia valintoja ja yhteistyötä varjoteatterikohtausten valmistamisessa	39
6.7 Seitsemäs kerta: Varjomuistikuvia, varjomuotokuvia, "My Storyt" ja hyvästelyt	40

7 TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMISEN ARVIOINTI	43
7.1 MOHOST-arviointimenetelmä	43
7.2 GAS-tavoitteet	46
7.3 Ryhmän jäsenten kyselylomakkeet ja haastattelut	48
7.4 Asumisyksikön ohjaajien haastattelut	49
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	51
9 LUOTETTAVUUDEN JA EETTISYYDEN ARVIOINTI	54
10 POHDINTA	56
LÄHTEET	59

LIITTEET

- Liite 1. Palautekysely osallistujille.
- Liite 2. Haastattelukysymykset asumisyksikön ohjaajille.
- Liite 3. Esimerkki toiminnan analyysistä.
- Liite 4. Toimivat lämmittelyharjoitteet.
- Liite 5. Toimivat varjoteatteriharjoitteet.
- Liite 6. MOHOST pisteityslomake
- Liite 7. Tutkimuslupa

KUVAT

Kuva 1. Varjoteatterimatkalaukku.....	32
Kuva 2. Mind map.....	32
Kuva 3. Oman huoneen ikkuna.....	36
Kuva 4. Omat kädet varjoina.....	38
Kuva 5. Oman kehon varjo.....	39
Kuva 6. Muisto.....	41

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO

AAIDD	American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD:n www-sivut 2018).
GAS	Goal Attainment Scaling (THL:n www-sivut 2018).
MOHOST	The Model of Human Occupation Screening Tool (Taylor 2017, 225).
WHO	World Health Organization (WHO:n www-sivut 2018).

1 JOHDANTO

Asenteet ja suhtautuminen kehitysvammaisuutta kohtaan ovat kulttuurisidonnaisia. Vaikka Suomessa kehitysvammaisten asema yhteiskunnassa on kohentunut, on heidän mahdollisuutensa osallistua mielekkääseen, muille ryhmille avoinna olevaan toimintaan sekä omien valintojen tekemiseen rajoittunutta. Omaa elämää koskevien valintojen tekeminen ja osallistumisen mahdollisuus itselle merkitykselliseen toimintaan, vaikuttavat kuitenkin jokaisen henkilön elämänlaatuun ja hyvinvointiin. (Haarni 2006,10.) Yhteiskunnassa vallitsevat odotukset ja ennakkoluulot kehitysvammaisia naisia kohtaan kaventavat heidän mahdollisuuksiaan osallistua toimintaan sekä oman elämän suunnitteluun verrattuna muuhun aikuisväestöön tai kehitysvammaisiin miehiin. Myös riski joutua hyväksikäytön uhriksi on kohonnut kehitysvammaisen naisen kohdalla. (Haarni 2006, 27.)

Kehitysvammaisuuteen liittyvien haasteiden vuoksi, mutta myös tarjolla olevan mielekkään ja merkityksellisen toiminnan puutteesta johtuen, voi kehitysvammaisella ihmisellä olla heikentynyt minäkuva. Osallistavan, taidelähtöisen toiminnan kautta, on kehitysvammaisella ihmisellä mahdollisuus osallistua, kokea nautintoa ja kehittyä valmiuksien ja taitojen tasolla. Taidelähtöinen toiminta tarjoaa väylän oman itsensä tarkastelulle ja vapauden oman itsensä tulkinnalle. (Stickley ym. 2011, 252; Kaski ym. 2012, 19-22.) Toimintaterapiassa käytettävän toiminnan kautta kehitysvammaisen ihmisen on mahdollista saada positiivisia kokemuksia omasta kyvykkyydestään, joka voi olla voimaannuttavaa, itsetuntoa tukevaa ja toimintaan motivoivaa (Kielhofner 2008, 12-16).

Varjoteatteri ja draama mahdollistavat myös ei-kielellisen asioiden käsittelyn. Toiminallisuutensa vuoksi draama soveltuu hyvin käytettäväksi yksilöiden kohdalla, joilla on vaikeuksia kommunikoinnissa ja samasta syystä sen terapeuttiset vaikutukset voivat olla syvällisempiä kuin pelkästään verbaalisten terapiamuotojen. (Novitsky 1989, 10-11.) Varjo voi tarjota metaforisen suojan, jonka turvin on mahdollista turvallisen etäisyyden päästä tarkastella itseään ja naiseutta myös yleisellä tasolla (Halme & Susi 2018, 7). Varjot voivat muuttaa muotoaan ja tehdä asioita, joihin ihmiset eivät pysty. Tämä muodonmuutoksen tuoman mahdollisuuden myötä varjot voivat auttaa ihmisiä itsetutkiskelussa, itseilmaisussa ja henkilökohtaisessa sekä sosiaalisessa muutoksessa. (Aronoff 2005, 122.)

Opinnäytetyömme oli toiminnallinen opinnäytetyö, jonka toteutimme kehitysvammaisille naisille suunnattuna varjoteatteriö-pajasarjana. Halusimme lähteä tutkimaan

varjoteatterin ja draaman terapeuttisia mahdollisuuksia kehitysvammaisten kanssa. Uskomme, että taidelähtöisillä menetelmillä voidaan tarjota kehitysvammaisille ihmisille mahdollisuus ilmaista itseään, harjoittaa luovuuttaan, laajentaa maailmankuvaansa ja saada esteettisiä elämyksiä. Taidelähtöiseksi menetelmäksi valitsimme varjoteatterin, sen mahdollistaessa monipuolisen ilmaisun sanattomalla visuaalisella tavalla.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

Opinnäytetyömme pohjautuu Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin suunnittelemaan, vuosina 2017-2019 kehitysvammaisten naisten keskuudessa toteutettavaan Oman Elämän Nainen - hankkeeseen. Hankkeen kautta pyritään kehittämään työpajamalli, jonka avulla voidaan tukea kehitysvammaisten naisten voimavaroja ja työelämävalmiuksia, heidän yleistä osallisuuttaan ja tasa-arvoa yhteiskunnassa sekä ehkäistä kehitysvammaisten naisten syrjäytymistä. (ELY-keskus 2017.) Hankkeen tiimoilta opinnäytetyön raamina toimi aihepyyntö, joka suuntasi opinnäytetyön käsittelemään naiseutta ja sen tukemista kehitysvammaisten naisten keskuudessa. Ajatus draaman yhdistämisestä toimintaterapiaan ja kohderyhmään heräsi jo aikaisemmin koulutuksen aikana opinnäytetyön tekijöiden ohjatessa ryhmiä kehitysvammaisten toimintakeskuksessa. Tämän lisäksi opinnäytetyön tekijöistä toisella on Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiaan teatteri-ilmaisun ohjaajan tutkinto nukketeatterilinjalta (2005) ja työkokemusta draaman ja varjoteatterin tekemisestä ja ohjaamisesta.

Yhteistyökumppanina varjoteatterityöpajojen toteuttamisessa oli Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin Kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskuksen eli KTO:n alaisuudessa toimiva kehitysvammaisten asumisyksikkö. Työpajoihin osallistuivat asumisyksikön kolme asukasta asumisyksikön ohjaajien valitsemina. Tämän lisäksi asumisyksikön kaksi ohjaajaa olivat mukana koko opinnäytetyöprosessin ajan osallistuen osittain myös työpajakertojen toimintaan. Työpajakertoja oli alun perin suunniteltu pidettäväksi kahdeksan, joista seitsemän toteutui Turun ammattikorkeakoulun Ruiskadun yksikössä.

Työpajoissa osallistujilla oli mahdollisuus tutustua omaan naiseuteensa ja kehollisuuteensa toimintaterapian viitekehyksen ja prosessidraaman ajattelumallin ohjatessa työpajojen kulkua. Jokaiselle työpajakerralle valittiin sekä varjoteatteritekniikka, johon yhdessä tutustuimme, että naiseuteen ja kehollisuuteen liittyvä teema. Työpajoissa käytetyillä draamatyöskentelyn menetelmillä ja harjoitteilla pyrittiin tukemaan osallistujien itsetuntemuksen kehittymistä erityisesti naiseuden teeman ympärillä. Harjoitteet, joilla lähestyimme valittua teemaa, muovasimme prosessidraamalle tyypillisistä harjoitteista sopimaan varjoteatterin keinoin toteutettaviksi. Työpajojen tehtävät sovellettiin ja porrastettiin sekä toiminnan analyysin että yksilöllisen toimintakyvyn arvioinnin kautta kohderyhmän toimintakykyä vastaaviksi. Osallistujille laadittiin GAS-menetelmän eli Goal Attainment Scaling avulla osallistujien vahvuudet ja haasteet huomioivat, yksilölliset

työpajatyöskentelyä mittaavat tavoitteet tuetun päätöksenteon avulla. Tämän lisäksi myös työpajatyöskentelylle laadittiin sekä työpaja- että tehtäväkohtaiset tavoitteet. Sekä tavoitteiden asettamisen että toiminnan soveltamisen ja porrastamisen tukena käytettiin toimintakykyä ja toimintaan osallistumista mittaavaa MOHOST eli The Model of Human Occupation Screening Tool arviointimenetelmää.

Työpajoissa tutustuttiin varjoteatterin eri elementteihin ja teknisiin mahdollisuuksiin värikkäistä varjoista muodonmuutoksiin ja kiehtoviin valoilmiöihin. Ajatuksena oli, että varjoteatteri voi avata uusia mahdollisuuksia tutkia omaa kehollisuutta ja sitä kautta naiseutta. Varjossa oman kehon voi nähdä uudella tavalla. Työpajoissa varjoteatteria sovellettiin prosessidraaman hengessä. Prosessidraamassa toiminnan prosessiluonne on lopputulosta tärkeämpää ja prosessidraama voidaan nähdä osana tutkivaa teatterityötä, koska se toimii hyvin ryhmässä elävien aiheiden ja tiedon kerääjänä. Prosessidraaman periaatteisiin kuuluvat myös eettisyys ja toiseuden kunnioittaminen sekä keskeneräisyyden hyväksyminen. (Rainio 2009, 8-9.) Nämä periaatteet sopivat mielestämme hyvin terapeuttisen varjoteatteriryhmän pohjaksi.

Opinnäytetyön tavoitteena oli

- Tarjota KTO:n käyttöön varjoteatteriharjoitteita, jotka koimme toimivaksi kohde-ryhmän kanssa. Toimivien harjoitteiden kuvaukset olemme koonneet liitteiksi.
- Arvioida, tapahtuiko osallistujien käsityksessä omasta naiseudesta muutosta työpajojen aikana.

3 AINEISTON KERUU JA ANALYSOINTI

Opinnäytetyömme oli toiminnallinen kehittämistyö. Työpajojen tavoitteiden saavuttamista arvioidaksemme keräsimme kuitenkin aineistoa tutkimuksellisin menetelmin havainnoimalla, haastatteleamalla ja kyselylomakkeen avulla.

3.1 Aineiston keruu

Havainnointi

Havainnoinnin kautta voidaan kerätä tietoa henkilöistä tai toiminnasta. Havainnoija voi olla joko ryhmän ulkopuolinen tai toimia ryhmän mukana toteuttaen osallistuvaa havainnointia. (Järvinen & Järvinen 2000, 162-163.) Osallistuvan havainnoinnin perustana on yleensä tietty näkökulma tai viitekehys, joka ohjaa havainnointia (Vilkka 2006, 44.) Havainnoitavan ryhmän luottamuksen saavuttaminen ja puolueettomuus nostaa havaintojen luotettavuutta. Havainnoija tekee havaintoja oman viitekehyksensä ja tutkimusasetelmansa ohjaamana kiinnittäen huomiota niihin seikkoihin, jotka ovat kyseisessä tutkimustehtävässä oleellisia. (Järvinen & Järvinen 2000, 162-163.) Toimintaa havainnoimalla on mahdollista osallistua ryhmän yhteisiin kokemuksiin ja selvittää niiden merkitystä osallistujille. Havainnoinnin kautta avautuu mahdollisuus ymmärtää henkilön arvoja, mielenkiinnon kohteita ja suhdetta omaan toimintaympäristöönsä, johon hän on jatkuvassa vuorovaikutussuhteessa. Kokemus siitä, kuka minä olen, on monitekijäinen summa, johon myös kulttuurinen ympäristö vaikuttaa. (Laine 2010, 29.) Henkilön toimintaa havainnoimalla on mahdollista selvittää henkilön taitoja, toimintatapoja, hänen kokemusta itsestään ja käsitystä omasta kyvykkyydestään (Kielhofner 2008, 294).

Ennen työpajojen alkua osallistujista ja heidän toimintakyvystään kerättiin aineistoa heidän toimintaansa ja toimintaympäristöään ulkopuolisesti havainnoimalla. Havainnointi tapahtui osallistujien asuinyksikössä kahdesti ennen työpajoja ja toimintana oli osallistujien kotityöt, joihin kuului mm. oman huoneen siivous ja pyykin pesu. Osallistujan toimintaa havainnointiin myös asumisyksikön yhteisissä tiloissa, jolloin oli mahdollista saada tietoa mm. osallistujien vuorovaikutustaidoista. Havaintojen ja toimintakykyarvioiden tueksi asumisyksikön ohjaajat kertoivat lisätietoja ryhmään osallistujista. Havaintojen ja esitietojen jäsentely- ja analysointirunkona toimi MOHOST-arviointimenetelmä (ks.liite 6). MOHOST-arviointimenetelmä oli myös työpajojen aikaisen toiminnan havainnoinnin

ja aineiston keruun runkona. Aineiston keruu muodostui tällöin ryhmän jäsenten toimintaan osallistumisen havainnoinnista osallistuvan havainnoinnin kautta sekä osallistujien täyttämistä hymynaama-asteikoista. Jokaisen ryhmäkerran jälkeen molemmat ryhmän ohjaajat kirjasivat omat havaintonsa ryhmän jäsenten toiminnasta ylös. Nämä kirjaukset koostettiin myöhemmin käyttäen MOHOST-arviointimenetelmää. Jokaisen ryhmäkerran alussa osallistujat saivat hymynaama-asteikon kautta kertoa, millä mielellä he olivat työpajakerralle saapuneet. Samoin jokaisen ryhmäkerran päätteeksi osallistujilla oli mahdollisuus kertoa hymynaama-asteikon avulla, millaisella mielellä he olivat työpajakerran jälkeen, ja miltä heistä työpajakerran päätteeksi tuntui. Toiminnan havainnoinnin kautta oli mahdollista saada tietoa työpajojen vaikuttavuudesta ja ryhmän jäsenten toimintaan osallistumisesta. Tämän lisäksi osallistujien havainnoinnin tueksi oli mahdollista saada haastattelut sekä ohjaajilta että työpajoihin osallistuneilta ryhmän jäseniltä, mikä nostaa MOHOST-arviointimenetelmän luotettavuutta tiedonkeruun laajuuden kautta. MOHOST-arviointimenetelmän etuna on myös sen soveltuvuus henkilöille, joilla on laaja-alaisia haasteita toimintakyvyssä mm. viestintä- ja kommunikaatio-aidoissa (Forsyth & Parkinson 2008, 27, 38.)

Työpajojen jälkeen aineistoa kerättiin asumisyksikön ohjaajia haastatellen sekä ryhmän jäsenille jaettujen kyselylomakkeiden ja siihen pohjautuvien haastattelujen avulla.

Kyselylomakkeet

Aineistonkeruussa käytettäessä kyselylomaketta kysymysten laatimisessa tulee olla huolellinen, jotta kysymys tulee ymmärrettyä tavalla, jolla tutkijat ovat sen tarkoittaneet. Kysymyksiä laadittaessa, tulee tutkimuksen tarkoituksen lisäksi huomioida tutkimuksen kohderyhmä ja sen asettamat vaatimukset kysymysten muotoilulle. (Valli 2007, 102-104.)

Ryhmän jäsenille laadittiin kyselylomake (ks. liite 1), jonka avulla pyrittiin selvittämään osallistujien mielipiteitä ja tunteita toteutuneista työpajoista. Kyselylomakkeen laadinnassa otettiin huomioon osallistujien toimintakyky ja hyödynnettiin osallistujille tutuiksi tulleita hymynaamoja. Asumisyksikön ohjaajia pyydettiin avustamaan ryhmän jäseniä tarvittaessa kyselylomakkeen täyttämässä, jotta lomakkeiden kautta saatu tieto olisi mahdollisimman todellisuutta vastaavaa ryhmän jäsenten tiedonkäsittelyhaasteiden vuoksi.

Haastattelu

Haastattelu mahdollistaa oman mielipiteen ja kokemusten kerronnan sekä luo mahdollisuuden keskustelulle tutkimusaiheesta. Haastattelu voi olla hyvinkin strukturoitua tai perustua vapaaseen keskusteluun haastattelun tarkoitusperistä riippuen. (Eskola & Vastamäki 2007, 26-28.) Kehitysvammaisuuteen liittyy usein vuorovaikutuksellisia haasteita joko puheen tuottamisen tai puheen ymmärtämisen muodossa. Tällöin puhetta tukevat kommunikaatiomenetelmät ja riittävä tuki on tarpeellista, jotta kehitysvammainen henkilö saa ilmaistua itseään riittävällä tasolla. (Vernerinet 2018.)

Osallistujien haastattelu pohjautui heille jo etukäteen täytettäväksi annettujen kyselylomakkeiden kysymyksiin. Ohjaajien haastattelua varten suunniteltiin haastattelurunko (ks. liite 2) ja ohjaajat haastateltiin asumisyksikössä. Haastattelu oli puolistrukturoitu haastattelu, jossa kysymykset oli kirjoitettu valmiiksi, mutta vastaajat saivat vastata omin sanoin. Haastattelutilanteessa keskustelu eteni kysymysten lisäksi teemahaastattelulle tyypilliseen tapaan vapaasti kysymysten määrittelemien teemojen ympärillä. (Kananen 2015, 82-83.)

3.2 Aineiston analysointi

Laadullisen aineiston analyysin vaiheita ovat pelkistäminen, jolloin kerättyä aineistoa yhdistellään ja luokitellaan sekä aineiston kautta saatujen tulosten tulkinta. Pelkistämisen kautta kerättyä aineistoa on mahdollista käsitellä ja tarkastella yleisemmällä tasolla. Aineiston analyysi tukeutuu tutkimuksen lähtökohtana olevaan teoreettiseen viitekehykseen, joka ohjaa analyysin kiinnostuksen kohteita ja sitä, mikä on analyysin kannalta oleellista. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysin kautta etsitään tutkimusaineistosta yhteyksiä tai teoriaa, joka yhdistää koko tutkimusaineistoa. (Vilkkä 2006, 81-83.) Opinnäytetyössä keräämämme aineisto oli pääasiassa laadullista aineistoa. Havainnoinnin analysointirunkona (ks. liite 6) käytettiin jo alun toimintakyvyn arvioinnissa käytettyä MOHOST-arviointimenetelmää sen soveltuvuuden vuoksi. MOHOST soveltuu mittaamaan muutosta henkilön toiminnallisessa osallistumisessa (Forsyth & Parkinson 2008, 38.)

Sekä ennen työpajoja ryhmän jäsenistä kerätyt ennakkotiedot ja havainnointiaineisto että työpajatyöskentelyn aikana kerätyt havainnot luokiteltiin MOHOST-arviointimenetelmän osa-alueittain. Näiden kahden arvioinnin tuloksia verrattiin keskenään osana

työpajatyöskentelyn tuloksellisuuden arvioinnissa. MOHOST-arviointimenetelmän osa-alueet ovat toimintaan motivoituminen, toimintatapa, viestintä- ja vuorovaikutustaidot, prosessuaaliset taidot, motoriset taidot ja ympäristö. Jokaisessa osa-alueessa on neljä osiota, jotka pisteytetään sen mukaisesti, kuinka hyvin henkilö osallistuu toimintaan tai kuinka hyvin ympäristö pystyy tukemaan henkilöä hänen toiminnassaan. (Forsyth & Parkinson 2008, 42.) Ennen työpajoja tapahtuneen havainnoinnin ja esitietojen keruun jälkeen jokaisen osa-alueen osio pisteytettiin, jolloin muodostui käsitys osallistujan yksilöllisestä toimintakyvystä, hänen haasteistaan ja vahvuuksistaan. Työpajojen jälkeen kaikki työpajatyöskentelyn aikana tehdyt havainnoinnit yhdistettiin osallistujakohtaisesti. Havainnoista poimittiin opinnäytetyön kannalta oleelliset havainnot, jotka luokiteltiin MOHOSTin avulla. Näin jokaiselle osallistujalle muodostui kaksi henkilökohtaista toimintakyvynarviota, joita verrattiin toisiinsa työpajojen tuloksellisuuden arvioinnissa. Lopuksi henkilökohtaiset MOHOST-arvioinnit yhdistettiin ja työpajojen tuloksellisuutta tarkasteltiin yleisemmällä tasolla nostaten esiin yksittäisiä huomioita, jotka kunkin osallistujan kohdalla olivat merkityksellisiä.

Osallistujien kyselylomakkeiden ja siihen tukeutuvien haastatteluiden vastaukset kerättiin yhteen ja niistä muodostettiin koko ryhmää koskeva yleinen palautekuvaus varjotatterityöpajojen toiminnasta ja tuloksellisuudesta.

Ohjaajien haastattelut analysoitiin teemoittelemalla. Teemat syntyivät kysymyksiä luokittelemalla. Kysymyksissä käsiteltyjä teemoja olivat: opinnäytetyössä käsitelty naiseuden teema, työpajojen hyöty osallistujille, ryhmädynamiikan vaikutus työskentelyyn sekä työpajan ja siinä käytettyjen tehtävien ja metodien sopivuus kohderyhmälle. Yleisin haastatteluaineiston analyysi tapa on litterointi. Litteroinnin tarkkuudesta ei ole yksiselitteistä ohjetta, vaan se määräytyy tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteiden mukaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 222.) Haastattelut kuunneltiin nauhalta ja teemojen ja opinnäytetyön tavoitteiden kannalta vain tärkeimmät kohdat litteroitiin. Kahden ohjaajan vastauksia verrattiin toisiinsa ja niistä koottiin haastattelujen tulokset.

4 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

4.1 Naiseus

Käsitettä naiseus voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta ja käsitteen määrittelyyn vaikuttaa vahvasti kulttuurinen tausta. Kulttuuri määrittelee naiseutta roolien, toimintatapojen ja tekemisen kautta. Äitiys, elämän jatkuvuuteen ja ylläpitoon liittyvä osa-alue naisen elämässä, mielletään vahvasti kuuluvan osaksi naiseutta. Naiseus voidaan nähdä naisen elämän olennaisimpana asiana, identiteettinä, käsityksenä itsestään, johon naisen valinnat ja toiminta perustuvat. (Gordon 2001, 12-13.)

Naiseutta voidaan tarkastella myös ruumiillisuuden kautta, jolloin naiseuteen liittyvät kehon toiminnot ja muodot (Gordon 2001, 12-13). Keholle ja kehollisuudelle voidaan antaa erilaisia merkityksiä. Keho voidaan nähdä fyysisenä välineenä toiminnalle, rajoja asettavana tekijänä tai kuorena. Keho voidaan mieltää myös subjektiivisena kokemuksena, jolloin se voi olla mm. kokonaisvaltaista mielen ja kehon yhteyttä ja eheyttävää. Kehon ja kehollisuuden kautta voimme ilmentää itseämme ja tunteitamme viestien ja toimien. (Jonsson 2013, 51-62, 80.) Kehon kautta pystymme aistimaan olemassaoloamme ja ympäristöämme ja keho antaa meille kanavan vuorovaikutukseen ympäristömme kanssa (Kinnunen 2011, 12).

Naiseuden ruumiillisuuteen liittyy myös naiseuden muuttuvuus ajan kuluessa ja jokaisen naisen henkilökohtainen tapa tuoda esiin omaa naiseutta (Gordon 2001, 12-13). Naiseus kytkeytyy käsitteisiin nainen ja naisellisuus. Käsite nainen voidaan nähdä sosiaalisena luokkana ja käsitettä naisellisuus voidaan kutsua naiseuden yksilöllisenä ilmentymänä. Nainen voi, niin halutessaan, tuoda esille omaa naisellisuuttaan tai jopa piilotella ja väheksyä sitä. Naisellisuus voidaan liittää ulkoisesti havaittaviin seikkoihin, kuten esineisiin, pukeutumiseen tai hiustyyliin, mutta nainen voi ilmentää omaa naisellisuuttaan myös toimintatapojensa ja rooliensa kautta. Naiseus ja naisellisuus voidaan toisaalta nähdä positiivisina ja voimaannuttavina asioina, mutta myös kulttuuriin ja ennakkoluuloihin liittyvien rajojen ja vaatimusten kautta jopa kärsimystä tuottavina käsitteinä. (Gordon 2001, 8, 12, 14-16.)

4.2 Kehitysvammaisuus ja naiseus

Kehitysvamma on laaja käsite. Suurin osa kehitysvammoista on hermoston kehityshäiriöitä, mutta se voi olla myös jonkin muun elimen vamma tai vaurio. Hermoston kehityshäiriöihin kuuluvat aivojen kehityshäiriöt, jotka aiheuttavat älyllisten toimintojen puutteiden kautta älyllistä kehitysvammaisuutta. (Kaski ym. 2012, 16-19.) Kehitysvammaisuuteen liittyy vaihtelevassa määrin henkisen kyvykkyyden ja adaptiivisen käyttäytymisen laaja-alaisia rajoituksia. Haasteet ja rajoitukset elämönhallintataidoissa tulevat näkyviin arkielämän sosiaalisissa tilanteissa ja käytännön askareissa ja määrittelevät henkilön tuen ja avun tarpeen. (Seppälä. 2017, 37, 77.) Yhdysvaltojen kehitysvammaliiton: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities eli AAIDD:n mukaan kehitysvammainen henkilö omaa tavallista heikomman älykkyydosamäärän lisäksi merkittäviä haasteita toimintakokonaisuuksissa, kuten itsestä huolehtimisen ja työn ja tuottavan toiminnan toimintakokonaisuuksissa. Nämä toimintakokonaisuudet ovat edellytyksiä itsenäiselle selviytymiselle. AAIDD korostaa vammaisuutta toiminnallisena haasteena, johon vaikuttavat henkilön valmiudet ja kyvyt vastata toiminnan ja ympäristön asettamiin vaatimuksiin. Vammaisuus tulee esiin henkilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Älyllistä kehitysvammaisuutta voidaan testata standardoitujen testien ja sosiaalisen toimintakyvyn mittareiden avulla. Maailman terveysjärjestö, World Health Organization eli WHO määrittelee älyllisen kehitysvammaisuuden henkisen toimintakyvyn osa-alueiden puutteiden seurauksena ja älyllistä kehitysvammaisuuden astetta on luokiteltu älykkyydosamäärän mukaan. Luokittelun avulla, lievästä syvään kehitysvammaisuuden asteeseen, voidaan arvioida mm. henkilön ominaisuuksia, toimintamahdollisuuksia ja avuntarvetta. Lievä älyllinen kehitysvammaisuus mahdollistaa koulunkäynnin ja myöhemmin työssäkäynnin tuettuna oppimisvaikeuksista huolimatta. Itsenäinen tai tuettu asuminen on usein mahdollista, mutta ohjausta ja tukea tarvitaan mm. hyväksikäytön ehkäisemiseksi ja rahan käyttöön. Toimintakyvyn laskun tulee ilmetä ennen 18 vuoden ikää, jotta sen voidaan todeta johtuvan kehitysvammaisuudesta. Kehitysvammaisuuden rinnalla voi näyttäytyä myös muita kehityshäiriöitä, vammoja tai sairauksia, jotka vaikuttavat henkilön toimintakykyyn. (Kaski ym. 2012, 16-19.)

Kehitysvamma on pysyvä, synnynnäisesti tai kehitysiässä saadun vamman tai sairastetun sairauden seurausta, joka yksilöllisesti vaikuttaa ihmisen toimintamahdollisuuksiin ja toimintakykyyn. Toimintamahdollisuuksia ja -kykyä tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon ihmisen suorituskyvyn lisäksi myös ympäristön merkitys joko toimintaa edistävänä tai

haittaavana tekijänä. Inhimillisen toiminnan mallin mukaan ihmisen suorituskykyyn vaikuttavat sekä objektiivisesti havaittavissa ja mitattavissa olevat fyysiset ja henkiset ominaisuudet että henkilön oma kokemus kyvyistään ja toiminnastaan. Nämä kaikki osatekijät vaikuttavat omalta osaltaan siihen, millainen henkilön toimintakyky on. (Kielhofner 2008, 68-70; Kaski ym. 2012.)

Länsimaisessa kulttuurissa vammaisuutta tarkastellaan usein vastakohtana normaalille. Tästä johtuen vammaisen henkilön sukupuoliuus saattaa jäädä kokonaan huomioimatta, huomion kiinnittyessä ainoastaan henkilön vammaisuuteen ja/tai kehon mahdollisiin poikkeaviin muotoihin tai toimintoihin. Henkilön huomioiminen ainoastaan vammaisena johtaa toisarvoisuuteen. Yhteiskunnan vammaisuutta koskevat yleiset ennakkoluulot ja yleistyksiset tukevat vammaisuuteen liittyvää toisarvoisuutta. Vaikuttamalla näihin kulttuuriin liittyviin ilmiöihin, edistetään vammaisten ihmisten tasa-arvoisuutta, lisätään vammaisten toimintamahdollisuuksia ja ehkäistään syrjäytymistä. (Reinikainen 2007, 12-13, 21.) Naiseutta ja vammaisuutta tarkasteltaessa, koetaan vammaisen nainen ja naiseus kielteisempänä asiana kuin vammaisuus ja miehisuus. Tällöin on kyse kehitysvammaisten naisten rajoitteista ja puutteista ruumiillisuuden ja toiminnallisen osallistumisen suhteen, jotka molemmat liittyvät vahvasti naisen rooliin äitinä. (Reinikainen 2007, 19-21.)

Ympäristön suhtautuminen ja tuki ovat ensiarvoisen tärkeitä asioita kehitysvammaisen tytön kasvaessa ja kehittyessä nuoresta työstä naiseksi. Elinympäristön ja kasvuolojen asenteet ja ennakkoluulot vaikuttavat kehitysvammaisen naisen oman identiteetin muotoutumiseen, oman erilaisuuden hyväksymiseen ja kasvamiseen omaa itseään arvostavaksi ihmiseksi. Kehitysvammaisella nuorella on samalaisia tarpeita etsiä omaa identiteettiään mm. pukeutumisen kautta kuin muilla saman ikäisillä nuorilla on. (Pelkonen & Villberg 1994, 101-103.)

4.3 Kehitysvammaisen naisen toiminnallinen osallistuminen

Vuonna 2008 tuli kansainvälisesti voimaan YK:n eli Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus vammaisten oikeuksista. Sopimus ja sen ratifiointi Suomessa myöhemmin 2015, on tärkeä edistysaskel tasa-arvoisemman yhteiskunnan luomisessa. Sopimus velvoittaa edistämään vammaisten henkilöiden oikeuksia ja mahdollisuuksia osallistua tasa-arvoisesti yhteiskunnan toimintaan ja ehkäisemään syrjintää. Sopimuksen avulla voidaan mahdollisesti vaikuttaa myös yhteiskunnassa vallitseviin kehitysvammaisia koskeviin

yleisiin asenteisiin, jonka kautta on mahdollista edistää kehitysvammaisten parempaa yhteiskunnallista osallisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä. (Mahlamäki 2015, 1-5.)

WHO ja toimintaterapian viitekehys tarkoittavat toiminnallisella osallistumisella henkilön osallistumista ja toimimista hänelle merkityksellisissä ja tarpeellisissa arjen toiminnoissa. Nämä itsestä huolehtimisen, työn ja tuottavan toiminnan, vapaa-ajan viettämisen, leikin, levon ja unen toimintakokonaisuuksiin kuuluvat toiminnot ovat henkilön hyvinvoinnille ja terveydelle tarpeellisia ja/tai haluttuja toimintoja. Toiminnallinen osallistuminen on aina sidoksissa henkilön sosiaaliseen ympäristöön. (Kielhofner 2008, 101.) Kielhofnerin (2008, 86-88) mukaan henkilön fyysinen ja sosiaalinen ympäristö voi sekä mahdollistaa että rajoittaa henkilön toimintaa. Tällöin ympäristön tuki ja toisaalta ympäristön asettamat vaatimukset, säännökset ja ennakkoluulot vaikuttavat henkilön mahdollisuuksiin osallistua toimintaan. Toiminnalliseen osallistumiseen vaikuttavat myös henkilön oma suorituskyky, mielenkiinnon kohteet ja tunne omasta kyvykkyydestä. Länsimaalaisessa kulttuurissa arvostetaan älykkyyttä, joten varsinkin älyllinen kehitysvammaisuus saattaa johtaa sosiaaliseen syrjintään ja tätä kautta myös toiminnalliseen syrjintään ja syrjäytymiseen. (Kielhofner 2008, 93-94.)

Kehitysvammaisuus voi johtaa pitkäaikaisen sosiaalisen, kulttuurisen ja henkilökohtaisen syrjinnän tuloksena vähäosaisuuteen. Tämä voi tulla esiin tunteena oman elämän arvottomuudesta tai riskinä altistua hyväksikäytölle. Kehitysvammaisella henkilöllä on myös heikommat mahdollisuudet päästä osallistumaan valtaväestön sosiaalisen ympäristön toimintaan tai omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon. (Hall 2010, 48-49.) Townsend & Wilcock mukaan (2004, 80) mukaan henkilön toiminnallisiin oikeuksiin kuuluu oikeus osallistua hänelle merkityksellisiin, terveyttä, hyvinvointia ja yhteiskunnallista osallisuutta edistäviin toimintoihin omassa sosiaalisessa ympäristössään.

YK:n kansainvälisessä vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa säädetään myös vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeudesta. Vammaisella henkilöllä on oikeus osallisuuteen sekä valinnanmahdollisuuksiin jokapäiväisessä elämässään ja näiden oikeuksien toteutumista on riittävästi tuettava. Vammaisen henkilön mielipide tulisi aina ottaa huomioon tehtäessä päätöksiä häntä koskevissa asioissa. Valintoja ja päätöksiä tehtäessä tulisi kiinnittää huomiota henkilön kykyyn tehdä päätöksiä, joka voi vaihdella tilanteesta ja asiasta riippuen. Jokaisella on oikeus tehdä omanlaisia päätöksiä omassa elämässään ja ilmaista oma mielipiteensä itseään koskevassa asiassa. Kehitysvammaisella ihmisellä on oikeus saada riittävä tuki päätöksenteon tueksi, joka voi olla heikentyntä tiedonkäsittelyhaasteiden vuoksi. Valintojen ja

päätöksenteko voi olla kehitysvammaiselle vieraampi asia, jos heidän asioistaan on totuttu päättämään heitä kuulematta. Tuettua päätöksentekoa tulee tällöin harjoitella henkilön toimintakyvylle soveltuvien askelin ja keinoin. Tehdessään päätöstä jossain asiassa, tarvitsee henkilö jonkinlaisen ymmärryksen käsiteltävästä asiasta, ymmärrystä päätösten vaikutuksista, ilmaisukeinot tekemälleen päätökselle ja tietoisuuden siitä, mikä itselle on tärkeää ja hyväksi. Päätöksenteossa avustavalla henkilöllä tulee olla käsitys avustettavan kyvystä tehdä päätöksiä ja tarjota riittävää tukea päätöksenteon mahdollistamiseksi. (Vernerin www-sivut 2018.) Mahdollisuus tehdä valintoja omassa elämässään nostaa kehitysvammaisen henkilön elämänlaatua (Renwick 2014, 45).

4.4 Draaman terapeuttisuus

Draaman auttavia ja puhdistavia elementtejä on hyödynnetty niin teatterissa kuin psykiatriassakin koko kulttuurihistoriamme ajan (Novitsky 1989, 8). Nykyisin terapiassa ja kasvatuksessa hyödynnettäviä draaman suuntauksia on monia kuten sosiodraama tai prosessidraama. Yhteisiä näille draamaa soveltaville työskentely muodoille voidaan katsoa olevan improvisaation, roolipelin, miimin, musiikin, liikkeen, tarinan kerronnan, naamioiden, teatterinukkien tai varjojen, rituaalien, teatteripelien ja teatterikäsitelmien hyödyntäminen terapeuttisina työkaluina tai kasvatuksellisessa mielessä. Terapeuttisen työskentelyn tavoite on muutos ihmisen käytöksessä, ajattelussa tai toimintakyvyssä. Draamatyöskentelyssä voidaan suoraan harjoitella sosiaalisia taitoja ja tutkia ihmisen sisäisiä sekä ryhmässä tapahtuvia reaktioita. (Crimmens 2006 9-15.)

Draamatyöskentelyssä ilmeet, eleet, kehon asennot ja fyysinen liike mahdollistavat ei-kielellisten työskentelyn, mikä tekee mahdolliseksi draaman käytön sellaisten yksilöiden kohdalla, joilla on ongelmia puheen tuotossa tai kielellisessä ilmaisussa yleensä. Draama voi auttaa löytämään sanoja tunteille ja selventämään kokemuksia jättäen kuitenkin tulkinnan avoimeksi yksilölle itselleen. Draaman vaikutus toimii monella tasolla passiivisellekin osallistujalle eli katsojalle. (Novitsky 1989, 10-11, 67.) Draamatyöskentely sopii hyvin myös henkilöille, joilla on vaikeuksia keskittymisessä. Draamatyöskentelyssä hyödynnetään perinteisesti erilaisia metodeja katsojan kiinnostuksen ylläpitämiseksi ja lisäksi draamatyöskentely mahdollistaa liikkumisen työskentelyn aikana. Draamatyöskentelyssä ihminen käyttää verbaalisten ja kognitiivisten kykyjen lisäksi tunteita ja liikekieltä. Tätä kautta draamaterapian keinoin on mahdollista kohdata ihminen kokonaisvaltaisesti. (Crimmens 2006, 10-14.)

Varjoteatteri mielletään yleisesti osaksi nukketeatteria. Terapeuttista nukketeatteria, varjoteatteri mukaan lukien, voidaan harjoittaa minkä tahansa terapian yhteydessä. Nukke- tai varjoteatterista voi olla apua, kun osallistujalla on esimerkiksi kehityksen viivästymä, tunne- tai käytöshäiriöitä, kehitysvamma tai neurologinen tai fyysinen vamma. Terapeuttisen nukketeatterin tavoitteena voi olla esimerkiksi sosiaalisten taitojen tukeminen, ongelmanratkaisutaidon kehittyminen, elämän haasteiden käsitteleminen tai lohduttaminen ja rauhoittaminen. Omien tunteiden sanoittaminen ja toisen tilanteeseen eläytyminen voi onnistua nukken tai varjohahmon avulla helpommin. Nukke tai varjohahmo voi toimia peilinä omille tulkinnoille tai kokemuksille ja se voi tarjota tarvittavan metaforisen suojan vaikeiden asioiden kohtaamisessa. (Halme & Susi 2018, 7-8.) Nukketeatterissa on mahdollista symbolisella tasolla kontrolloida kuvitteellisia hahmoja, tarinoita ja hahmojen ympärille luotua maailmaa. Nukketeatteri tarjoaa metaforan kontrollin kokemukselle ja mahdollisuuksia harjoitella kontrollia eri tasoilla ja suhteessa eri rooleihin. (Bernier 2005, 128-129.) Nukke- ja varjoteatterin etu terapeuttisena toiminnan menetelmänä on sen turvaa tuovassa ”epäsuoruudessa”. Tekijä voi keskittyä siihen mitä hahmo osaa tai ei osaa. Kun nukke- tai varjohahmojen kautta päästään käsittelemään ihmisille tärkeitä tarinoita ja aiheita, ne edistävät sekä henkilökohtaista että sosiaalista muutosta. Nuket ja varjot voivat myös muuttaa muotoaan ja tehdä asioita, joihin ihminen ei pysty. Tätä kautta ne voivat auttaa itsetutkiskelussa ja itseilmaisussa. (Aronoff 2005, 119, 122.)

4.5 Varjoteatteri ja prosessidraama

Valitsimme opinnäytetyömme työpajojen taidelähtöiseksi menetelmäksi draaman ja varjoteatterin. Hyödynsimme prosessidraaman ajattelumallia, jossa tärkeintä ei ole esityksen muodossa toteutuva lopputulos, vaan prosessi, joka muodostuu ohjaajien ja osallistujien välisessä vuorovaikutuksessa. Prosessidraaman käsite on vakiintunut 1990-luvun aikana ja sen katsotaan sisältävän toiminnallisten ja draamallisten menetelmien käytön lisäksi draamatarinoiden hyödyntämisen toiminnan jäsentämisessä. (Korhonen 2001, 114-115.) Toteuttamissamme varjoteatterityöpajoissa totesimme tarinallisen työskentelyn ja roolityöskentelyn perinteisessä mielessä olevan liian haastavaa osallistujille, mutta mielestämme prosessidraamalle tyypilliset peruseriaatteet toimivat kuitenkin hyvin työskentelymme tukena ja teoreettisena viitekehysenä.

Korhosen (2001 116-117) mukaan prosessidraaman tyypillisiä piirteitä ovat:

”1. Keskeneneräisyys ja karheus: Prosessi etenee ajassa, mutta lopputuloksena ei ole valmis esitys, ellei erityisesti niin haluta. Osanottajien yksittäisten tekojen ja tapahtumien merkitys on suuri ja toiminnan suuntaa ohjaava.

2. Kokonaisuus koostuu fragmenteista: Toiminnan kokonaisuus ei etene alusta loppuun yhtenäisenä kaarena, vaan se muodostuu erilaisista palasista, ärsykkeistä ja impulsseista. Tapahtumat ovat yhtä lailla rinnakkaisia kuin peräkkäisiäkin. Perinteisesti etenevä juoni on korvautunut kompositiolla.

3. Toiminta syntyy tässä ja nyt: Suunniteltu rakenne antaa toiminnan suunnan, mutta tekeminen on improvisatorista, siinä hetkessä erilaisilla työtavoilla tuotettua.

4. Osanottajien vaikutus prosessin muotoutumiseen on oleellista: Draamatyöskentelyyn osallistuva ryhmä vaikuttaa ratkaisevasti siihen, minkälaiseksi toiminta ja siinä kehittyvä ryhmäprosessi sekä tähän sidoksissa oleva yksilöllinen oppimisprosessi muodostuvat. Ohjaajan tehtävänä on ohjailla tapahtumien suuntaa.

5. ”Tyyllilaji” on leikinomaisuus: Todellisia ja vakavia asioita lähestytään leikinomaisesti, ollaan tosissaan leikissä ja leikitään tosissaan. Tästä syntyy mahdollisuus lähestyä asioita ironisesti.

6. Vaikutuksia ja/tai oppimistuloksia ei voi määritellä tarkasti etukäteen: Prosessidraamassa opettaja voi ehdottaa jotakin käsiteltävää teemaa ja mahdollisia oppimisalueita, mutta hän ei voi tietää, mitä asioita ryhmä nostaa teemasta esille ja mitkä asiat ovat tärkeitä oppimiskohteita eri yksilöille.

7. Tarkoituksena on ongelmien havaitseminen pikemmin kuin niiden ratkaiseminen: Paitsi draamaprosessin muodon tasolla keskeneneräisyys ilmenee myös sisällön tasolla siinä, että ristiriitatilanteisiin ei pyritäkään löytämään yhtä hyväksyttyä ratkaisua vaan oleellisempaa on tulla tietoiseksi ongelmasta ja sen moninaisuudesta.”

Rainio (2009, 8-9) lisää omassa prosessidraaman määritelmässään näihin vielä dialogisuuden rakentavana vuorovaikutuksena, kollektiivisen kokemuksen ymmärtämisen ja eettiset periaatteet ja toiseuden kunnioittamisen. Lisäksi hän määrittelee prosessidraaman osaksi tutkivaa teatterityötä ja painottaa sen kykyä toimia tiedon kerääjänä, prosessoijana ja analysoijana. Prosessidraama voi toimia apuvälineenä muuttaa monenlaista

ryhmässä olevaa tietoa toiminnaksi ja tutkailla yhteisöihin ja elämäntaitoihin liittyviä asioita. Prosessidraama luo tilan, jonka sisällä ryhmä voi turvallisesti keskustella ja kyseenalaistaa asioita.

Varjoteatteri on teatterinmuoto, jonka juuret ovat pitkällä ihmiskunnan historiassa. Sen perinteisiä muotoja harjoitetaan yhä Aasiassa, jossa se on osa yhteisöjen uskonnollisia rituaaleja ja kulttuuriperinnettä. (Nekrassova 2014, 7.) Varjoteatteri voidaan määritellä teatteriksi, jossa hyödynnetään valon lähdettä ja esinettä tai esiintyjää, jonka varjo valonlähteen avulla heijastetaan katsojien nähtäväksi. Euroopassa varjoteatteri nähdään osana nukketeatteria ja se on sitä kautta kehittynyt ilmaisumuotona nykynukketeatterin suuntaan. Nykynukketeatteri, varjoteatteri mukaan luettuna, yhdistelee luovasti eri taide-
muotoja ja se voidaan nähdä visuaalisena teatterina, jolla on yhtäläisyyksiä muiden visuaalisten taidelajien kanssa, kuten naamioteatterin, tanssin, kehoitaiteen, installaation tai performanssin kanssa. (Hamre 2004, 5,10.) Varjoteatteri antaakin monipuoliset mahdollisuudet tutustua erilaisiin valoilmiöihin, useamman valonlähteen luomiin muodonmuutoksiin varjoissa, värillisiin varjoihin ja värillisten valojen luomiin valoilmiöihin. Varjoteatteria voidaan myös toteuttaa pienimuotoisesti itse tehtyjen hahmojen kanssa tai suuremmin esimerkiksi isoa varjokangasta ja osallistujien omien kehojen varjoja hyödyntämällä, muuntelemalla tai yhdistelemällä. Myös erilaisia esineitä, esimerkiksi heijastavia ja läpinäkyviä, voidaan hyödyntää varjoteatterissa. Esineet näyttävät eri suunnista erilaisilta ja niitä yhdistelemällä voi syntyä uusia hahmoja. Lisäksi voidaan leikitellä koon muutoksilla liikkuvaa valoa käyttäen ja liikkumatonkin esine tai ihmisen oma varjo voi muuttua liikkuvan valonlähteen avulla villisti tanssivaksi hahmoksi.

4.6 Ryhmän terapeuttiset tekijät, luovuus ja luovat menetelmät toimintaterapiassa

Draamatyöskentely toteutuu ryhmässä ja näin myös ryhmän parantavat tekijät ovat läsnä. Ryhmässä yksilön ongelmat usein konkretisoituvat, jolloin niihin on myös yhdessä mahdollista etsiä ratkaisuja ja harjoitella uusia toimintatapoja. (Novitsky 1989, 31.) Taideterapeuttisessa ryhmässä keskitytään yhdessä luovaan ilmaisuun ja jaetaan yhdessä ajatuksia, mielikuvia, tunteita ja kokemuksia. Tämä on tavanomaisesta ihmisten välistä kommunikaatiosta poikkeava tilanne, joka voi avata uusia yhteyksiä sekä omaan itseen, että toisiin ihmisiin ja paljastaa uusia mahdollisuuksia. (Mantere 2010, 177-170.) Ryhmällä voi olla monia eri tehtäviä. Ryhmän perustehtävä kertoo, mitä varten kyseinen ryhmä on muodostunut ja mitkä ovat ryhmän yhteiset tavoitteet. Ryhmä muodostuu

vuorovaikutuksessa ja ryhmän sisäinen vuorovaikutus vaikuttaa monelta osin ryhmän toimivuuteen ja haluun kuulua ryhmään. Ryhmän sisällä sen toimintaan vaikuttavat aikaisemmat kokemukset ryhmässä toimimisesta ja sen kautta opitut taidot ja tiedot. Viestintä ryhmän sisällä voi olla sekä verbaalista että nonverbaalista. Vuorovaikutus ja sen toimivuus ryhmän sisällä pitää sisällä verbaalisen ja nonverbaalisen viestinnän lisäksi myös kuuntelemisen ja havainnoin taidot. Aktiivisesti kuuntelemalla toisen ryhmän jäsenen sanomaa avautuu mahdollisuus keskusteluun ryhmän jäsenten kesken ja havainnoimalla sekä verbaalisia että nonverbaalia viestintää syntyy mahdollisuus muodostaa tulkintoja ryhmän jäsenen viestinnän kautta. Kuunteleminen ja havainnoiminen ryhmän jäsenten kesken ovat tärkeitä vuorovaikutustaitoja, jotka vaikuttavat ryhmädynamiikan kautta myös ryhmän yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen. Ryhmä elää vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Ryhmillä on omat kehityskaarensa, johon lähtökohtaisesti vaikuttavat ryhmän jäsenten yksilölliset ominaisuudet ja taidot, ympäristö, resurssit esim. aika. Ryhmänprosessin aikana ryhmän toimintaan vaikuttavat ryhmän jäsenten roolit, säännöt, ryhmän jäsenten tuki toisilleen, työskentelyn aikana syntyneet ristiriitatilanteet ja päätöksentekoon liittyvät käytänteet. Ryhmäprosessin aikana syntyneet tuotokset voidaan nähdä mm. suoritettuina tehtävinä tai taitojen kehittymisenä. (Jyväskylän yliopisto 2018.)

Draama kuten muutkin taidemuodot korostavat yksilön ainutkertaisuutta ja antavat mahdollisuuden toimia luovemmin. Luovuus kuuluu ihmisen peruspersoonallisuuteen ja mahdollisuus harjoittaa luovuutta vahvistaa ihmisen kykyä olla tasapainossa itsensä ja ympäristönsä kanssa. (Novitsky 1989, 13, 67.) Luovuus voidaan määritellä monella tavalla, mutta useimmiten sen koetaan sisältävän leikkisyyden, kyvyn ajatella ja toimia ennalta arvaamattomilla tavoilla sekä kyvyn keksiä ja kuvitella toimivia tapoja uusissa tilanteissa selviämiseen ja ongelmia ratkaistakseen. Luovuutta voi toteuttaa lähes jokaisella inhimillisen toiminnan alueella. (Mantere 2010, 190.)

Taidelähtöisiä menetelmiä on käytetty toimintaterapiassa sen historian aikana aina. Luovien menetelmien on katsottu edistävän terveyttä ja ihmisen hyvinvointia. (Harra & Salminen 2005, 26; Mantere 2010, 190.) Luovat menetelmät antavat henkilölle mahdollisuuden ilmentää omaa itseään ja sisintään. Tällöin menetelmän avulla syntyvä luomus voidaan nähdä reflektiona omalle sisimmälle ja samalla sisimmässä piilossa olleet asiat ja tunteet tulevat henkilön tietoisesti käsiteltäviksi. Luovien menetelmien avulla henkilön on mahdollista helpommin ymmärtää omaa itseään, omia haasteitaan ja vuorovaikutusta

ympäristön ihmissuhteissa. Luovat menetelmät tarjoavat kanavan itsetutkiskeluun ja oman itsensä löytämiseen. (Lloyd ym. 2007, 209-210.)

Roolityöskentelyn terapeuttinen merkitys on tärkeä osa draaman terapeuttisuutta. Rooli on tärkeä osa myös toimintaterapeuttista ihmiskäsitystä ja toimintakyvyn määrittelyä. Moreno (1987, 19) psykodraaman kehittäjä pitää ihmistä roolipelaajana, joka ilmentää itseään toteuttamalla erilaisia rooleja. Roolit syntyvät kulttuurin ja yksilön vuorovaikutussuhteessa. Rooli riippuu aina siitä tilanteesta ja ryhmästä, johon yksilö on kulloinkin suhteessa. Morenon mukaan ihminen yleensä elää vain pienen osan mahdollisista rooleistaan suurimman osan jäädessä kokonaan käyttämättä. Omien arvojen ja sisäistettyjen roolien tiedostaminen mahdollistaa sen, että yksilö voi löytää uusia rooleja tai muokata jo olemassa olevia roolejaan (Novitsky 1989, 17). Kielhofnerin mukaan (2008, 16-18) toimintaterapeuttisessa ihmiskuvassa roolit nähdään osana tottumuksen osa-alueita, joka puolestaan on kiinteästi yhteydessä kunkin yksilön toimintakykyyn. Ihminen sisäistää sosialisoinnin kautta hänelle asetetut rooliodotukset, minäkuvan, asenteita ja toimintamalleja. Toimintamallit, joita toteutamme paljastavat roolit, jotka olemme sisäistäneet. Toimimme odotusten, sosiaalisen statuksen, identiteetin tai tilanteen mukaisesti.

5 TYÖPAJOJEN SUUNNITTELUPROSESSI

5.1 Työpajaryhmän muodostuminen

Työpajojen osallistujat löytyivät Oman Elämän Nainen-hankkeen kautta. Opinnäytetyömme yhteistyökumppaniksi hankkeen projektipäällikön kautta löytyi Turussa sijaitseva asumisyksikkö. KTO:n asumisyksiköt tarjoavat asumispalveluita, joissa kehitysvammaisten henkilöiden on mahdollista saada tukea ja palveluja henkilökohtaisten tarpeiden mukaan. Asumisyksiköstä varjoteatterityöpajoihin osallistui kolme asumisyksikön asukasta ja kaksi heidän ohjaajaansa. Osa osallistujista asui asumisyksikön autetulla ja osa ohjatulla puolella. Työpajoihin osallistuneet henkilöt valikoituivat asumisyksikön ohjaajien valitsemina. Asumisyksikön ohjaajat tunsivat asumisyksikön asukkaat riittävän hyvin sekä pystyivät hahmottamaan, ketkä asukkaista hyötyisivät työpajatyöskentelystä ja kenen toimintakyky oli riittävä opinnäytetyön työpajatyöskentelyä varten. Asumisyksikön ohjaajien mukaan osallistumista ehdotettiin asukkaille, jotka toivat naiseuttaan esiin arjessaan jo ennen työpajoja. Osallistujat tekivät päätöksen osallistumisestaan itse.

Osallistujat olivat toimintakyvyltään hyvin eritasoisia ja heidän toiminnalliset haasteensa näyttäytyivät hyvin eri tavoin. Kaikilla oli erilaisia ja eritasoisia vaikeuksia sosiaalisessa kanssakäymisessä sekä itsensä ilmaisemisessa. Haasteita oli toisen henkilön tilan huomioimisessa ja kunnioittamisessa, vuorottelussa ja toisen kuuntelemisessa. Itseilmaisuuksiin haasteita toi selektiivinen mutismi, kuullun puheen matkiminen ja toisen henkilön sanallinen ohjailu. Osallistujilla oli haasteita tunnistaa omia voimavaroja ilman jatkuvaa sanallista tukea. Osallistujat aliarvioivat omia kykyjään onnistua tehtävissään ja tarvitsivat jatkuvaa/toistuvaa rohkaisua toiminnan jatkamiseksi. Valintojen tekemiseen osallistujat tarvitsivat vahvan tuen. Jäsentyneet rutiinit, tutut toimintatavat ja ennakoitavuus olivat tärkeitä toiminnan onnistumiseksi. Osalla osallistujista tiedon prosessointi ja reagointi oli hidasta, kun taas yhdellä osallistujista toiminta oli pikemminkin hätäistä ja toimintaan sitoutuminen ja keskittyminen vaikeaa. Kaikki osallistujat tarvitsivat konkreettista ja yksityiskohtaista ohjausta ja ohjeiden kertaamista toiminnassaan. Myös osallistujien vahvuudet näyttäytyivät hyvin eri tavoin. Yhdellä osallistujista vahvuutena oli sanallinen itsensä ilmaisu, toisella rohkeus tuoda julki omia mielipiteitään omalla toiminnallaan ja kolmannella toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen liittyvät taidot.

5.2 Työpajojen sisällön suunnittelu

Työpajojen sisältöjen suunnittelua ohjasivat omalta osaltaan Oman Elämän Nainen-hanke ja opinnäytetyön aihepyyntö. Työpajojen sisällön suunnittelussa teoreettiseksi viitekehukseksi muodostui naiseuden hahmottaminen ja tutkiskelu yhdistäen nämä teemat varjoteatterin keinoin prosessidraaman periaatteisiin. Työpajojen sisältö ja niissä käytetty toiminta pohjautui opinnäytetyöllemme asetettuihin yleisiin tavoitteisiin, jokaiselle työpajakerralle erikseen asetettuihin tavoitteisiin ja jokaiselle osallistujalle työpajassa tapahtuvaa toimintaa varten asetettuihin yksilöllisiin tavoitteisiin. Tämän lisäksi työpajoissa käytettyä toimintaa sovellettiin ja porrastettiin osallistujista syksyn 2017 aikana tehdyn toimintakyvyn arvioinnin perusteella.

Toimintaterapia korostaa toiminnallisen osallistumisen merkitystä osana henkilön kokonaisvaltaista hyvinvointia ja terveyttä. Toimintaterapian keinoin ja menetelmin voidaan tukea henkilön toiminnallisuutta ja toiminnallista osallistumista hänen päivittäisissä toiminnoissaan. Asiakslähtöisen toimintakyvyn arvioinnin, yksilöllisten tavoitteiden laatimisen ja toiminnan porrastamisen kautta mahdollistetaan tavoitteellinen, henkilölle merkityksellinen ja hänen yksilölliset voimavaransa huomioon ottava toiminta. (Haertl 2014, 60.) Asiakkaan toimintakyvyn arvioinnissa tärkeää on löytää tarkoituksenmukaiset mittarit arvioimaan asiakkaan voimavaroja, löytämään asiakkaan toiminnallisia tarpeita ja mittaamaan toimintakyvyn muutosta. Arviointimenetelmiä tarvitaan myös tavoitteiden asettamista varten ja käytettyjen mittareiden kautta saadut arviointitulokset määrittelevät omalta osaltaan toimintaterapiassa käytettävää toimintaa. Kehitysvammaisen henkilön kohdalla ympäristön merkitys hänen toimintakykyyn on merkityksellinen. Tästä syystä toimintakyvyn arviointi tulisi suorittaa hänelle tutussa ympäristössä. Toimintakyvyn arvioinnissa tulee ottaa huomioon kehitysvammaisuuteen liittyvät yksilölliset haasteet ja rajoitteet, jonka vuoksi arviointiin soveltuvat parhaiten toiminnan havainnointi, henkilön arkeen osallistuvien henkilöiden haastattelu, tarkastuslistat sekä ympäristön merkityksen arviointi henkilön toiminnallisuuteen. (Haertl 2014, 61.)

Työpajojen suunnittelua varten käytimme osallistujien toimintakyvyn arviointiin Inhimillisen toiminnan malliin perustuvaa arviointimenetelmää MOHOSTia, joka mittaa henkilön toiminnallista osallistumista hänen päivittäisissä toiminnoissaan. (Forsyth & Parkinson 2008, 6.) Toimintakyvyn arviointi MOHOST–arviointimenetelmää käyttäen perustuu laaja-alaiseen tiedon keruuseen henkilön toiminnallisuudesta toiminnan havainnoinnin, haastattelun ja esitietojen kautta. MOHOST soveltuu hyvin muutoksen ja henkilön

voimavarojen havaitsemiseen sekä käytettäväksi kehitysvammaisten toiminnallisuutta arvioitaessa (Forsyth & Parkinson 2008, 6; Kielhofner 2008, 293-294, 298). Havainnoidulla osallistujilla kahteen kertaan heidän omassa asuinympäristössään ja arkiaskareissaan sekä heidän ohjaajiltaan saatujen esitietojen perusteella, saimme arvokasta tietoa osallistujien toimintakyvystä työpajojen suunnittelua sekä työpajojen että osallistujien yksilöllisten tavoitteiden suunnittelua varten.

5.3 Toiminnan analyysi

Työpajoissa toteutunut toiminta ja osallistujien kanssa käytetyt harjoitteet sovellettiin ja porrastettiin osallistujista tehdyn toimintakykyarvion pohjalta osallistujille sopivan haasteelliseksi ja heidän toimintakykyään vastaaviksi. Työpajoissa käytettyjä harjoitteita ja menetelmiä kyettiin näin porrastamaan yksilöllisesti osallistujan haasteet ja vahvuudet huomioiden. Tämän lisäksi harjoitteita ja teemoja muokattiin työpajasarjan aikana sen pohjalta, mitä edellisillä työpajakerroilla oli tullut esiin. Pyrimme huomioimaan prosessin aikana esiin tulleet osallistujien toiveet ja tarpeet sekä muokkaamaan työpajoissa toteutettavaa toimintaa niiden mukaan. Ympäristön, sekä sosiaalisen että fyysisen, huomiointi toiminnan mahdollistamisessa otettiin myös huomioon mm. tila, valaistus ja henkilöratkaisuin. Huomioon tuli ottaa myös ryhmädynamiikka, joka vaikuttaa ryhmän toimintaan ja toimivuuteen (Erkkilä-Häkkinen 2006, 47).

Työpajoissa käytettävän toiminnan pohjana toimi toiminnan tehtäväsuuntautunut analyysi. Toiminnan analyysin avulla pyrimme soveltamaan ja porrastamaan käytettävät harjoitteet osallistujille heidän toimintakykyään vastaaviksi sekä huomioida kaikki mahdolliset tarvittavat tarvikkeet ja materiaalit sekä myös ympäristön että toiminnan asettamat vaatimukset toiminnalle mm. osallistujien taitojen ja valmiuksien osalta. O'Brienin (2010, 16) mukaan toiminnan analyysi on keskeinen elementti toimintaterapian käytänteissä. Lamport ym. (2001, 45-46) mukaan toiminnan analyysin avulla asiakkaan päivittäiset toiminnot tai terapiassa käytettävät interventiot pilkotaan osiin, jolloin tiedetään mahdollisimman tarkasti, mistä osatehtävistä toiminta koostuu, minkälaisia taitoja ja valmiuksia toiminta suorittajaltaan vaatii ja minkälaisia vaatimuksia toiminta asettaa materiaalien, ympäristön ja ajan suhteen. Toiminnan analyysin avulla kyetään selvittämään toiminnan soveltuvuus asiakkaalle, sen porrastamis- tai mukauttamistarpeet, jotta toiminta olisi asiakkaalle mahdollinen, mielekäs ja veisi kohti asiakkaan yksilöllisiä tavoitteita. (Lamport ym. 2001, 65-66). Haasteet verbalisessa kommunikointikyvyssä puheen tuottamisen ja

ymmärtämisen osa-alueilla liittyvät usein kehitysvammaisuuteen. Henkilöiden yksilölliset tuen tarpeet tulisi tunnistaa riittävän kommunikoinnin takaamiseksi ja oikeiden, henkilön itseilmaisua tukevien kommunikoinnin tukimenetelmien löytämiseksi. (Griffiths 2009, 71, 73.) Työpajoissa huomioitiin osallistujien haasteet heidän kommunikaatiotaidoissaan porrastamalla toimintaohjeita ja käyttämällä puhetta tukevia kommunikaatiomenetelmiä. Esimerkki toiminnan analyysistä löytyy liitteestä nro.3.

5.4 Työpajatyöskentelylle asetetut tavoitteet

Toimintaterapian kautta mahdollistetaan asiakkaan osallistuminen hänelle merkityksellisiin ja tarpeellisiin toimintoihin. Toimintaterapiassa käytetään interventioita, joilla on tietty tavoite. Toimintaterapian tavoitteena voi olla edistää kehitystä, tukea sopeutumista tai muuttaa ympäristöä henkilön tarpeita paremmin vastaavaksi. Toimintaterapiassa keskiössä on asiakaslähtöisyys, jolloin tavoitteiden asettelu tulee olla yhteistyötä asiakkaan ja mahdollisesti hänen lähipiirinsä kanssa. Toiminnalle asetettujen tavoitteiden tulee olla asiakkaalle merkityksellisiä ja lähteä asiakkaan tarpeista. Asiakaslähtöisyys tarkoittaa asiakkaan valintojen kunnioittamista, jolla on positiivinen vaikutus asiakkaan motivoitumiseen ja samalla edesauttaa toiminnalle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. (Law & McColl 2010, 3-4.) GAS-menetelmän avulla toiminnalle voidaan asettaa tavoitteita sekä arvioida niiden saavuttamista konkreettisella tasolla. Asteikon laatimisessa 0-taso vastaa tavoitetasoa, johon pyritään. Taso -1 kertoo muutosta tapahtuneen, mutta odotuksiin nähden vähemmän kuin toivottu. Taso -2 viestii, ettei muutosta ole tapahtunut tai tilanne on mennyt huonompaan suuntaan. Taso +1 kertoo, että positiivista muutosta on tapahtunut ja taso +2 viestii tuloksen olleen selvästi odotettua parempi. GAS-menetelmä on asiakaslähtöinen, yksilöllisten tavoitteiden muodostamisen mahdollistava menetelmä. Tavoitteet, jotka ohjaavat kuntoutuksessa käytettäviä interventioita, luodaan yhdessä asiakkaan kanssa. (THL 2018) Yksilötason lisäksi myös terapeuttisella ryhmällä on tietty yhteinen päämäärä, jota kohti ryhmä työskentelee. Ryhmää muodostettaessa huomio tulisi kiinnittää mm. asiakkaiden taustaan, henkilökohtaisiin tavoitteisiin ja tarpeisiin sekä olemassa oleviin haasteisiin. Myös ryhmän koolla ja kestolla on merkitystä. (O'Brien 2013, 11.)

Opinnäytetyössämme asetimme yleisiä, laajempia tavoitteita jokaiselle työpajakerralle ja jokainen toiminta työpajakerran sisällä oli tavoitteellista. Tämän lisäksi jokaiselle työpajaan osallistuneelle ryhmän jäsenelle laadittiin työpajatyöskentelyä koskevat tavoite-

ehdotukset, joista osallistujat saivat valita tuettua päätöksentekoa hyödyntäen ohjaajansa kanssa itselleen sopivimman tavoitteen. Tavoite-ehdotukset laadittiin opinnäytetyön teemojen, työpajoissa toteutettavan toiminnan ja yksilöllisten MOHOST-alkuarviointien perusteella. Jokaisen osallistujan tavoite-ehdotuksissa oli naiseuteen, varjoteatteriin, toimintaan osallistumiseen ja itsensä ilmaisuun liittyviä tavoitevaihtoehtoja. Tavoitteiden valinnan kautta halusimme selvittää mm. kokivatko osallistujat naiseuden teeman omakseen vai oliko varjoteatteri heille tärkeämpi asia työpajoissa? Osallistujille annettiin mahdollisuus myös ehdottaa itse tavoitetta, mutta kaikki valitsivat tavoitteen valmiista vaihtoehdoista. Ennen henkilökohtaisten tavoitteiden valintaa, tavoite-ehdotuksia käytiin läpi työpajassa ja tämän jälkeen osallistujat valitsivat ennakkotehtävänä seuraavalle työpajakerralle itselleen tärkeän tavoitteen, tarvittaessa asumisyksikön tutun ohjaajan avustamana. Osallistujien valitsemista tavoitteista laadittiin jokaiselle GAS-asteikko, jonka avulla voitiin arvioida työpajojen päätteeksi, millä tasolla työpajatoiminnalle asetetut yksilölliset tavoitteet oli saavutettu. Ryhmän toimintaa koskevat tavoitteet laadittiin opinnäytetyön tavoitteiden, työpajoissa käsiteltävien teemojen ja menetelmien perusteella.

6 TYÖPAJOJEN TOTEUTUS

Työpajat toteutuivat seitsemänä lauantaina tammi-maaliskuun aikana. Ensimmäinen ryhmäkerta kesti 1 ½ tuntia, mutta koimme, että se oli osallistujien keskittymiskyvyn ja jaksamisen kannalta liian pitkä aika. Jatkossa työskentelyyn varattiin yksi tunti. Pyrimme luomaan työpajakerroille rungon, joka pysyi suhteellisen samanlaisena kerrasta toiseen. Tämä siksi, että ryhmäläisten olisi helpompi orientoitua toimintaan ja koska turvallisuuden tunteen vuoksi on tärkeää, että ryhmäläiset tietävät miten työskentely etenee ja mitä heiltä odotetaan (Korhonen 2001, 118-119).

Aloitimme työskentelyn kerääntymällä piiriin. Jokaisen kerran aluksi pyysimme osallistujia valitsemaan kolmiportaisesta hymynaama-asteikosta hymynaaman, joka kuvasi millä mielellä he olivat paikalle tulleet. Tämän jälkeen työpajan ohjelma käytiin kuvien avulla läpi. Tehtävän annoissa työpajan aikana hyödynnettiin myös kuvitettuja valintavaihtoehtoja tai piirtämistä puheen tukena. Useimmiten osallistujille edellisellä työpajakerralla annetut ennakkotehtävät purettiin työpajakerran alussa, kun osallistujat jaksoivat vielä keskittyä hyvin ja odottaa omaa vuoroaan. Jokaiselle kerralle oli suunniteltu lämmittelyleikki tai -peli, jonka tavoitteena oli virittäytyä työskentelyyn, nostaa energiatasoa ja samalla toiminnan kautta käsitellä naiseuteen liittyviä teemoja. Huomasimme, että musiikin ja fyysisen liikkeen yhdistäminen lämmittelyleikeissä toimi hyvin. Tämä helpotti keskittymistä työpajatyöskentelyn ajan. Sovelsimme lämmittelyleikit usein tuttujen pelien kuten muistipelin pohjalta toteutettaviksi. Pelien ja leikkien tuttuus helpotti toimintaan sitoutumista.

Lämmittelyvaihetta seurasi varsinainen varjotyöskentely, joka kerrasta riippuen jakautui yhteen tai useampaan varjotyöskentelytehtävään ja sisälsi sekä yksilöllistä että ryhmätyöskentelyä. Tärkeänä osana varjotyöskentelyä olivat ”esitykset”. Kokoonnuimme katsomaan lopuksi vuorotellen jokaisen osallistujan varjokuvaa tai kohtausta. Tämä tuntui tuovan merkityksen tunnetta työskentelyyn ja toimi itseilmaisun keinona osallistujille, joiden ei ollut helppo sanallistaa ajatuksiaan ryhmässä. Nämä esitykset toimivat, kuten Rainio (2009, 8-9) kirjoittaa keinona muuttaa ryhmässä olevaa tietoa toiminnaksi. Tärkeä osa terapeutista toimintaa on tämän tiedon jakaminen turvallisessa ympäristössä. Lisäksi kuten Novitsky (1989, 11) kirjoittaa myös katsojan roolissa voi hyötyä draaman terapeutisista elementeistä. Halusimme luoda työskentelyyn jatkuvuuden tunnetta ja

kokemuksen siitä, että tehdyillä valinnoilla ja tehtävillä oli merkitystä, joten usein hyödynsimme tehtävissä edellisen kerran valintoja.

Työpajan päätteeksi kokoonnuimme vielä piiriin. Loppupiirissä oli kerrasta riippuen vielä joku aiheeseen liittyvä tehtävä ja osallistujat valitsivat hymynaama-asteikosta hymynaaman, joka vastasi omaa olotilaa sillä hetkellä. Ryhmäläisille annettiin ennakkotehtävä seuraavaa työpajakertaa varten. Koska ryhmäläisten kyky ilmaista itseään sanallisesti oli rajoittunut, ennakkotehtävät toimivat tärkeänä itseilmaisun kanavana. Tehtävien kautta osallistujien oli mahdollista ilmentää omia ajatuksiaan, tuoda mukanaan jotain itselleen tärkeää ja orientoitua seuraavan kerran aiheeseen. Ennakkotehtävät tehtiin kotona asumisyksikön ohjaajien tukemana. Heidän sitoutumisensa ennakkotyöskentelyyn oli tärkeä osa työpajatyöskentelyn onnistumista.

Työpajatyöskentelyn aikana kuvasimme osallistujien aikaansaannoksia heidän luvallaan valokuvin ja videoin. Ennen viimeistä työpajakertaa osallistujat saivat valita kuvista mieleisensä ja teimme jokaiselle osallistujalle ”My Story-elokuvan”, kuvamateriaalia hyödyntäen. Viimeisellä kerralla katsoimme elokuvat yhdessä. Elokuvat lähetettiin osallistujille, jotta he voisivat palata niihin halutessaan myöhemmin.

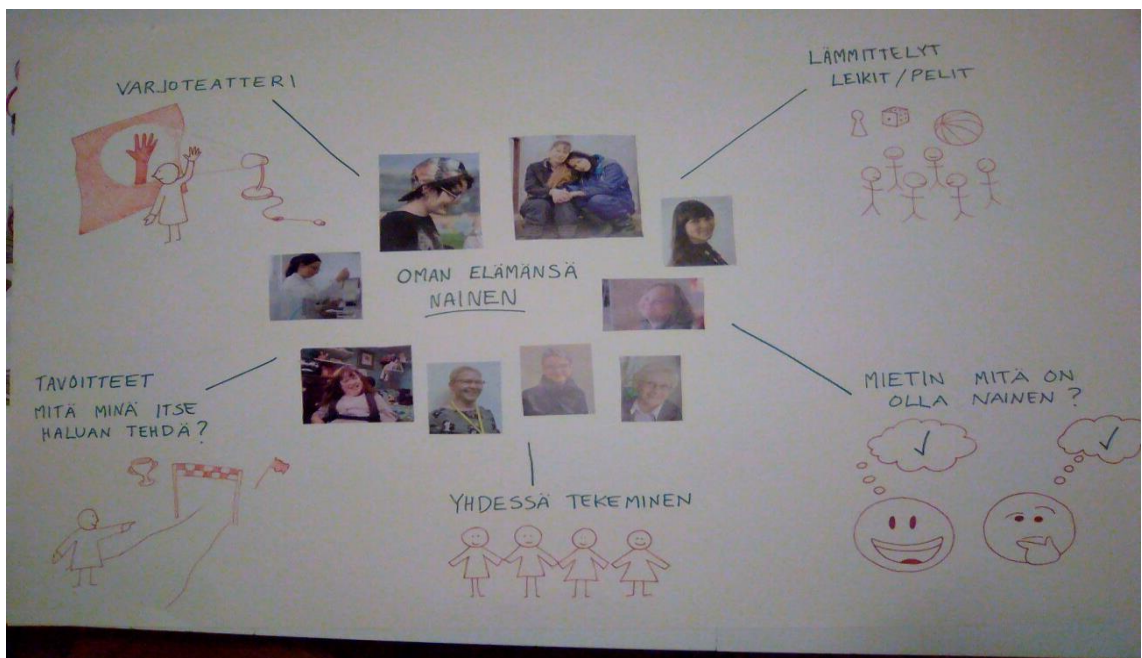
6.1 Ensimmäinen kerta: Tutustumista ja esineiden tutkimista varjoissa

Ensimmäisen kerran tavoitteena oli tutustua toisiimme, työpajan aiheeseen ja varjoteatteriin. Tavoitteena oli luoda kiinnostus ja innostus yhdessä työskentelyyn ja antaa osallistujille mahdollisuus valintojen tekemiseen ja itsensä ilmaisuun. Pyrimme luomaan luokkahuoneeseen miellyttävän ja kiinnostavan ilmapiiriin valaistuksen ja musiikin avulla. Lisäksi olimme asettelleet tilaan työskentelyssä käytettävät varjomatkalaukut niin, että heräisi kiinnostus lähteä tutkimaan mitä niillä voisi tehdä. Työskentelyn onnistumiseen voidaan vaikuttaa jo ennen työskentelyn aloittamista luomalla työskentelytilaan työskentelyä tukeva tunnelma (Korhonen 2001, 118-119).

Kuva 1. Varjoteatterimatkalaukku.

Ennakkotehtävänä ensimmäiselle kerralle oli tuoda esine ajatuksella: ”Tämä esine on minulle tärkeä, koska olen nainen”. Alkupiirissä esittelimme itsemme ja työpajan aiheen kuvitetun mind mapin avulla.

Kuva 2. Mind map.

Lämmittelyleikkinä käytimme partiosta tuttua ”Kim-leikkiä”, jossa yritetään muistaa, mikä esine on otettu joukosta pois. Käytimme leikissä osallistujien ja meidän tuomia esineitä.

Sovelsimme samaa ideaa varjomatkalaukkuun, johon oli aseteltu näkyville erilaisia esineitä ja varjonukkeja. Ajatuksena oli, että lähestyisimme uutta asiaa, varjoteatteria, tutujen esineiden ja todennäköisesti tutun leikin kautta.

Ensimmäisen kerran varjotyöskentelytehtävän tavoitteena oli tutustua varjoteatteriin ja käsiteltävään teemaan ja harjoitella valintojen tekemistä. Tehtävänä oli valita omasta mielestä naiselle tärkeitä esineitä ja asettaa esineet varjoiksi matkalaukun varjokangasta vasten tai kokeilla miten esineen varjo muuttui sitä liikuteltaessa. Tehtävä on kuvattu liitteessä nro 3. Osallistujat valitsivat käytännössä esineitä, joista itse pitivät ja tarvitsivat henkilökohtaista ohjausta päästäkseen alkuun työskentelyssä. Lopuksi kiersimme katsomassa kaikkien varjokuvat.

Loppupöytäkirjassa osallistujat saivat esitellä työpajaan tuomansa itselleen tärkeät esineet. Osallistujat olivat tuoneet mukanaan mm. oman käsilaukkunsa tai oman huoneen koriste-esineen. Myös me ohjaajat esittelimme omamme. Tällä tavoin halusimme tukea osallistujia toimimalla esimerkkeinä ja luoda luottamuksellista ilmapiiriä. Tunnelma oli ensimmäisellä kerralla jännittynyt, mutta kaikki halusivat osallistua toimintaan.

6.2 Toinen kerta: Omakuvallista työskentelyä valokuvien ja varjonukkien avulla

Toisen kerran tavoitteena oli ryhmäytyminen, oman mielipiteen ilmaiseminen, oman identiteetin hahmottaminen sekä naiseuden käsitteen pohtiminen. Ennakkotehtävänä oli ollut ottaa mukaan valokuva itsestään ajatuksella ”minä naisena”. Osallistujat ja me ohjaajat esittelimme tuomamme valokuvat. Kuvina oli mm. kuva itsestä laivareissulla hienoksi pukeutuneena ja kahvilakäynniltä. Kysymysten avulla osallistujat kertoivat kuvistaan ja miksi olivat ne valinneet. Haasteena oli toisten kuunteleminen. Ryhmämme ei tuntunut varsinaisesti hyötyvän toisten kokemusten jakamisesta, vaikka omista kuvista kertominen oli heille tärkeää. Tämä huomio koski työskentelyä läpi työpajan.

Lämmittelypeliksi sovelsimme vanhaa tuttua muistipeliä ja yhdistimme siihen liikettä sekä musiikkia. Olimme kysyneet edellisen kerran lopuksi osallistujien lempipelejä ja leikkejä ja muistipeli oli mainittu. Toiveiden toteuttamisen tavoitteena oli vahvistaa osallistujien kuulluksi tulemisen tunnetta ja toimintaan sitoutumista. Muistipelin avulla halusimme herättää keskustelua siitä, milloin on tärkeää tietää ihmisen sukupuoli? Yhteinen keskustelu oli kuitenkin ryhmäläisille vaikeaa eritahtisuuden ja eritasoisten kognitiivisten valmiuksien takia. Harjoitus on kuvattu liitteessä nro. 4.

Varsinaisen varjotyöskentelytehtävän tavoitteena oli oman identiteetin hahmottaminen omakuvallisen työskentelyn avulla ja tutustuminen varjonukkeihin ja liikkuvaan valoon varjoteatterin elementteinä. Tehtävänä oli omakuvan piirtäminen ja siitä varjonuken tekeminen. Valmis varjonukke aseteltiin viimeksi valittujen naiselle tärkeiden esineiden kanssa varjomatkalaukkuun varjokuvaksi. Kiersimme katsomassa kaikkien varjokuvat niin, että kuvan tekijä istui katsomossa ja toinen ohjaajista näytti kuvan ensin tavallisen valon kanssa ja sitten liikkuvan valon kanssa. Ajatuksena oli, että katsojana osallistujien olisi elämyksellisen kokemuksen kautta helpompi hahmottaa miten esineet muuttuivat varjoissa ja miten liikkuva valo vaikuttaa varjokuvaan. Prosessidraaman harjoitteisiin kuuluvat myös tehtävät, joissa osallistuja ensin tuottaa materiaalia, jonka joku toinen tulkitsee näyttämölle (Rainio 2009). Lopuksi osallistujat saivat halutessaan tulla itse liikuttamaan valoa tai esineitä ja nukkea. Hienon hetken koimme, kun yksi osallistujista, joka toi vähiten esiin omaehtoista spontaania toimintaa, halusi puhaltaa valitsemastaan saippuakuplallasta saippuakuplia, jotka näyttivät upeilta varjoissa sateenkaaren väreissä.

Toisella kerralla vahvistui käsitys siitä, että naiseuden teeman käsittely yleisellä tasolla oli ainakin osalle osallistujista liian vaikeaa. Niinpä päädyimme painottamaan työskentelyssä nimenoman itsetuntemuksen syventymistä naiseuden teeman ympärillä omien valintojen ja mieltymysten esiin tuomisen kautta.

6.3 Kolmas kerta: Henkilökohtaiset tavoitteet, erilaisia naisia varjokuvissa ja draamatyöskentelyn kokeilua

Kolmannen kerran tavoitteena oli tutkia erilaisia tapoja olla nainen eri tilanteissa ja miettiä minkälaiset naiset itseä kiehtovat. Päätimme myös kokeilla ohjattua draamallista työskentelyä varjonukeilla, vaikka ennako-olettamuksena oli, että se olisi ryhmällemme liian haastava tehtävä. Ennakkotehtävänä oli ollut asumisyksikön ohjaajien kanssa valita itselleen tavoite työpajoille tai keksiä tavoite itse. Tavoitteet käytiin aluksi yhdessä läpi.

Lämmittelypeliksi yhdistimme elementtejä edellisellä kerralla kokeillusta muistipelistä varjoteatterityöskentelyyn. Jatkoimme teemalla: naiselle tärkeät esineet. Lisäksi tavoitteena oli tutustua useampien tai värillisten valojen aikaan saamiin varjoefekteihin. Harjoitus on kuvattu liitteessä nro. 4. Osallistujat innostuivat pelistä ja omaan naiseuteen liittyvät valinnat ilmenivät esimerkiksi pinkkinä Audina, korkokenkinä tai naisellisina asusteina. Valoefektit eivät sen sijaan tuntuneet heitä kiinnostavan samalla tavoin kuin

varjoteatterityöpajoihin osallistuvia ihmisiä yleensä. Tulkintamme mukaan osallistujat eivät kyenneet älyllisen kehitysvammansa takia ajattelemaan millä tavalla aikaansaannos erosi tavallisesta varjosta. Käytimme näitä efektejä myöhemmin työskentelyssä ja oman työskentelyn ohessa ne lisäsivät elämyksen vaikuttavuutta myös heidän kohdallaan.

Varsinaisena varjoteatteritehtävänä sovelsimme Rainion (2009) kirjasta ”Prosessidraama ja tutkiva teatterityö” löytyviä harjoitteita roolityöskentelyyn liittyen. Tehtävänä oli valita itselleen mieluinen varjonukke valmiista varjonukeista, jotka esittivät erilaisia naisia. Varjonukeille valittiin vielä kullekin lempitavara kuvien ja esineiden joukosta. Tässä vaiheessa osallistujat tekivät jo valintoja paljon sujuvammin kuin työpajan alkessa. Seuraavaksi yritimme aloittaa draamatyöskentelyä nukkien kanssa. Yritimme saada osallistujat keksimään mitä nukke voisi sanoa tai tehdä esineen nähdessään ohjaajan ohjatessa nukkea. Tämä onnistui vain yhdeltä osallistujalta avustettuna eikä hänkään innostunut työskentelystä. Yritimme jatkaa työskentelyä niin, että osallistujat saivat tulla itse ohjaamaan nukkejaan, mutta sekään ei ottanut tuulta alleen. Oletettavasti draamatyöskentely, jossa kuvitellaan tilanne, jota itse ei ole koskaan kokenut, ei motivoinut heitä ja oli heille liian vaikea.

Kolmas kerta oli selvästi eräänlainen kuohuntavaihe ryhmän työskentelyssä ja myös ryhmässä olevat ristiriidat kärjistyivät. Tilannetta vaikeutti se, että me ohjaajina emme vielä tunteneet ryhmäläisiä ja heidän taitojaan ja valmiuksiaan kyllin hyvin. Kolmannen kerran tehtävät olivat ryhmäläisille osin liian vaikeita. Haasteita aiheutti myös osallistujien eritahtisuus ja erot kognitiivisissa valmiuksissa. Lisäksi ryhmädynamiikkaa vaikeutti kahden ryhmäläisen välinen suhde. Toinen heistä koki jäävänsä huomiotta toisen nopeampana ehtiessä aina toimia ensimmäisenä. Hän oli myös ilmaissut, ettei olisi halunnut lähteä työpajaan kolmannella kerralla. Tämän kerran jälkeen olimme sähköpostiyhteydessä asumisyksikön ohjaajiin ja heidän vinkkiensä avulla ja omaa toimintaamme reflektoiden pyrimme seuraavilla kerroilla ohjaamaan toimintaa siten, että ohjaus oli yksilöllisempää ja varmistamaan näin sen, että jokaisella oli aikaa ja tilaa tuoda esiin omat ajatuksensa.

6.4 Neljäs kerta: Oman mielipiteen sanomista ja ”Oman huoneeni ikkuna” varjomatkalaukussa

Neljännän kerran tavoitteena oli ilmaista omia mielipiteitään ja toiveitaan sekä vahvistaa itsetuntemusta omien mieltymyksiensä pohtimisen kautta. Ennakkotehtävänä oli tuoda

mukanaan oma lempimusiikki. Osallistujat saivat halutessaan käyttää musiikkia osana ”oman huoneeni ikkuna” -tehtävän toteutusta.

Lämmittelynä toteutimme valintajanan (Rainio 2009, Owens & Barber 2010), jossa osallistujat saivat vastata kysymyksiin työpajan sisällöstä ja naiseudesta hymynaama-asteikon avulla. Yllättäen tämä tehtävä oli kahdelle osallistujista liian vaikea hahmottaa. Onneksi olimme varautuneet soveltamaan tehtävää, jolloin kysymyksiin vastaaminen onnistui näyttämällä peukaloa ylös tai alas.

Neljännän kerran varjotyöskentelytehtävän avulla halusimme tuoda varjomatkalaukku-työskentelyn päätökseen, sillä seuraavalle kerralle oli suunniteltu oman kehon varjon kanssa työskentelyä. Tehtävänä oli luoda varjomatkalaukun varjokankaalle ”oman huoneen ikkuna”. Tehtävä on kuvattu liitteessä nro. 5. Tämä harjoitus toimi hyvin ja kuvia yhdessä katsoessa alkoi ilmassa olla jo esitysten tuntua. Kuvia tehdessä oli hyvä mahdollisuus keskustella osallistujien valinnoista ja heistä hiljaisin kertoikin itselleen tärkeistä asioista runsassanaistemmin kuin aiemmilla kerroilla.

Kuva 3. Oman huoneen ikkuna.

Loppupiirissä tutustuimme seuraavan kerran aiheeseen kokeilemalla taskulampun avulla oman käden varjon tekemistä piirin keskelle lattialle. Lopuksi piirissä kiersi toivomuskivi. Jokainen sai vuorollaan kertoa mitä toivoo, että huomenna tapahtuisi. Koimme

hienon hetken, kun yksi osallistujista pitkän hiljaisuuden jälkeen kertoi kokonaisilla lauseilla itselleen tärkeän henkilökohtaisen naiseuteen liittyvän toiveen. Neljännellä kerralla tunnelma oli taas rennompi ja kaikki olivat toimintaan motivoituneita.

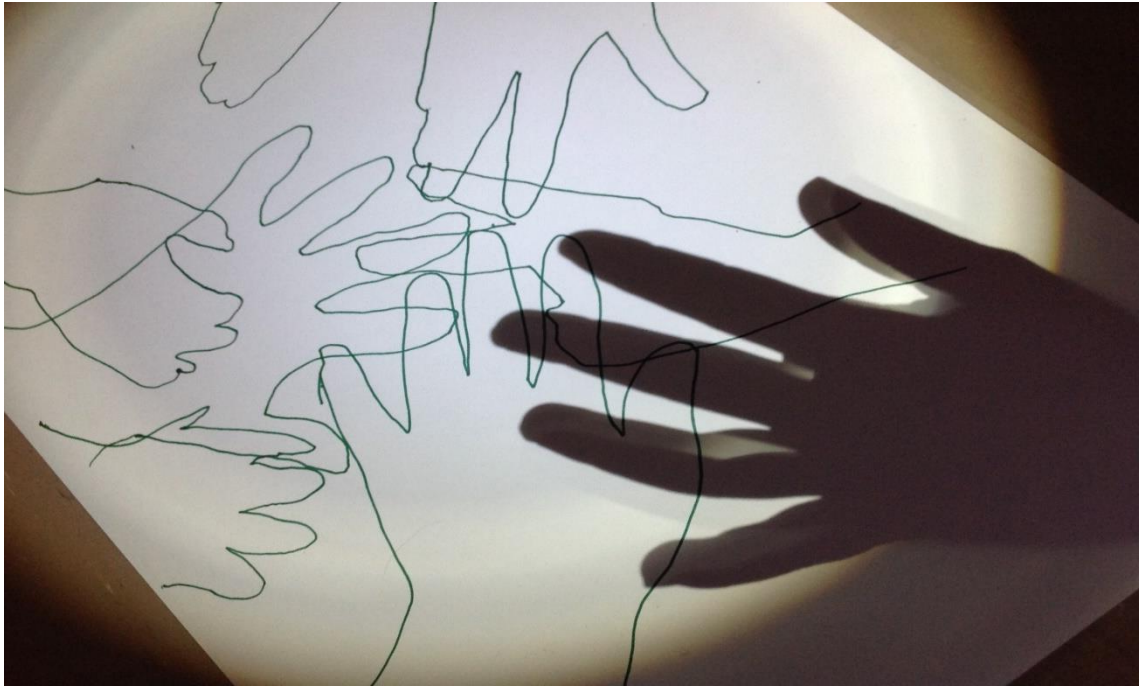
6.5 Viides kerta: Oman kehon varjon tutkimista isolla varjokankaalla

Viidennen kerran tavoitteena oli oman kehon kuvan tutkiminen varjojen avulla. Ajatuksena oli hyödyntää nukketatterin tai tässä tapauksessa varjotatterin luomaa turvallisuutta tuovaa etäisyyttä ja metaforista suojaa oman kehon tarkasteluun (Aronoff 2005, 119, 122; Halme & Susi 2018, 7-8). Terapeuttisena tavoitteena oli myös oman kehon kuvan monipuolistuminen varjon mahdollistaessa kehon näyttäytymisen normaalia suurempana tai muodonmuutoksen varjossa esimerkiksi kehon yhdistyessä toiseen varjoon (Aronoff 2005, 119, 122). Liikkuvalla valolla voidaan saada ihmisen varjo kiipeämään vaikka kattoon tai tanssimaan ihmisen seisoessa paikallaan. Aloitimme työskentelyn käsistä, koska oman varjon kanssa työskentely isolla varjokankaalla voi olla jännittävää.

Lämmittelypelinä oli varjoeläinten bongausta. Toinen meistä teki käsillään erilaisia varjoeläimiä varjomatkalaukun varjokankaalle ja osallistujat saivat sanoa, kun omassa kortissa ollut eläin tuli näkyviin. Varjohahmojen hahmottaminen oli osalle vaikeaa, toisille taas ohjeiden ymmärtäminen ja toisille taas bongauksen ilmaiseminen.

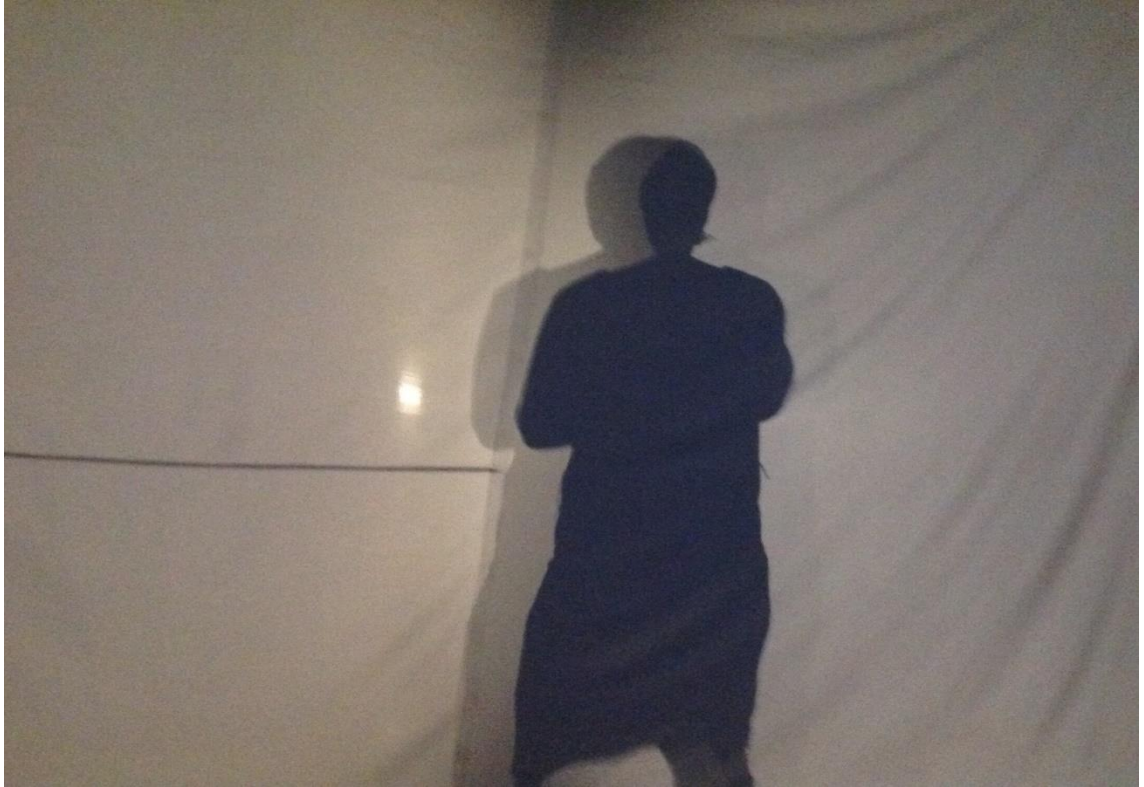
Seuraavaksi jatkoimme oman kehon avulla tehtäviin varjoihin tutustumista taskulampun ja käsien avulla. Harjoitus on kuvattu liitteessä nro. 4. Tämän harjoituksen aikana yksi hiljainen osallistuja pystyi spontaanisti sanomaan, ettei ollut omasta kädestä piirrettyyn

varjoon tyytyväinen ja hän sai tehdä uuden varjon, joka piirrettiin paperille.

Kuva 4. Omat kädet varjoina.

Seuraavaksi siirryimme kokeilemaan miltä oma varjo näyttäisi isolla kankaalla. Olimme pyrkinneet porrastamaan jännittävää uutta toimintaa niin, että aluksi kokeilimme kulkea kankaan takaa kaikki yhdessä. Kukaan ei halunnut lähteä varjokankaan taakse yksin ilman ohjaajaa. Koitimme pelata arvauspeliä, jossa yritettiin arvata, kenen varjo varjokankaalla näkyy. Tämä oli lopulta kaikille arvaajille vaikea tehtävä. Seuraavaksi osallistujat saivat valita asusteita ja tutkia miten oma varjo muuttuu. Kaikki osallistuivat, mutta tunnelma oli jännittynyt. Kaksi osallistujista jäi vielä hetkeksi ohjaajan kanssa kokeilemaan varjoja useammalla valolla sekä miten varjot voivat yhdistyä. Yksi hyvin lyhytjänteisesti ja mekaanisestikin toimiva osallistuja jäi spontaanisti katselemaan omaa varjokuvaansa hieman pidemmäksi aikaa. Totesimme myöhemmin, että varjokangas työskentely oman kehon kanssa olisi kannattanut aloittaa hiljalleen jo työpajan alkuvaiheessa, jotta siihen liittyvä jännitys olisi ehtinyt hälventyä ja osallistujat olisivat mahdollisesti loppua kohti päässeet nauttimaan tästäkin varjoteatterin muodosta enemmän.

Kuva 5. Oman kehon varjo.

Lopetuksena piirissä kiersi vielä kivi ja tehtävänä oli kertoa, milloin viimeksi oli kivaa olla nainen. Viidennellä kerralla tunnelma oli jännittynyt uuden työskentelytavan takia. Yksi osallistujista oli myös päivän muiden tapahtumien takia erittäin väsynyt ja siksi haluton osallistumaan toimintaan.

6.6 Kuudes kerta: Muistoja tarinamatolla ja omia valintoja ja yhteistyötä varjoteatterikohtausten valmistamisessa

Kuudennen kerran tavoitteena oli oman muiston sanallistaminen ja itselleen mieluisan varjotyöskentelytavan valinta ja yhteistyö varjotyöskentelyssä. Ennakkotehtävänä oli ollut miettiä itselleen tärkeä muisto ajatuksella: ”Silloin oli kivaa olla nainen”.

Lämmittelyleikkinä toteutimme vanhan tutun muistipelin ja musiikkileikin yhdistelmän. Muistipelikortteina oli kuvia työpajoissa käytetyistä varjokuvista ja muistipelin jälkeen kaikki saivat vielä nimetä kuvista ne, jotka omasta mielestä olisivat naiselle tärkeitä. Tarjolla olleista kuvista naiselle tärkeiksi asioiksi valikoitui mm. kukkakimppu, hajuvesi, punainen päällystakki, hellehattu ja korkokengät. Toteutimme tämän tehtävän vielä, koska

yksi osallistujista oli valinnut tavoitteekseen työpajoissa naiselle tärkeiden asioiden nimeämisen. Tehtävä toimi hyvin ja totesimme, että kehitysvammaisten ihmisten kanssa työskennellessä samojen tehtävien toisto ja niiden soveltaminen hieman uudella tavalla voi tuoda työskentelyyn syvyyttä, kun osallistujat pystyvät keskittymään uuden tehtävänannon sisäistämisen sijaan tehtävän sisältöön.

Varsinainen työskentely toteutettiin jakamalla ryhmä kahtia. Tehtävinä oli oman muiston kertominen ohjaajalle ja toisella ryhmällä naiseuteen liittyvän varjokohtauksen valmistaminen yhteistyössä. Varjokohtaustyöskentelyn tavoitteena oli valita itselleen mieluisimmat varjoteatteritekniikat niistä, joihin olimme aiemmillä kerroilla tutustuneet. Tämä liittyi kahden osallistujan itselleen valitsemaan tavoitteeseen. Tehtävät on kuvattu liitteessä nro 5. Harjoitukset toimivat hyvin. Varjokohtausharjoituksessa ongelmaksi muodostui joidenkin pariin kohdalla eritahtisuus ja erot toimintakyvyssä sekä keskittymiskyvyn ongelmat. Toisaalta parityöskentely mahdollisti erilaisen ryhmädynamiikan ja toi osallistujista uusia piirteitä esiin. Varjokohtaustyöskentelyn kautta pääsimme lähemmäksi draamalista työskentelyä ja jos työpajoja olisi ollut enemmän, olisi työskentelyä voinut vielä viedä eteenpäin. Työskentelyn aikana osallistujat antoivat spontaaneja ehdotuksia mm. musiikiksi, mikä oli ollut yksi tavoitteista heidän kohdallaan.

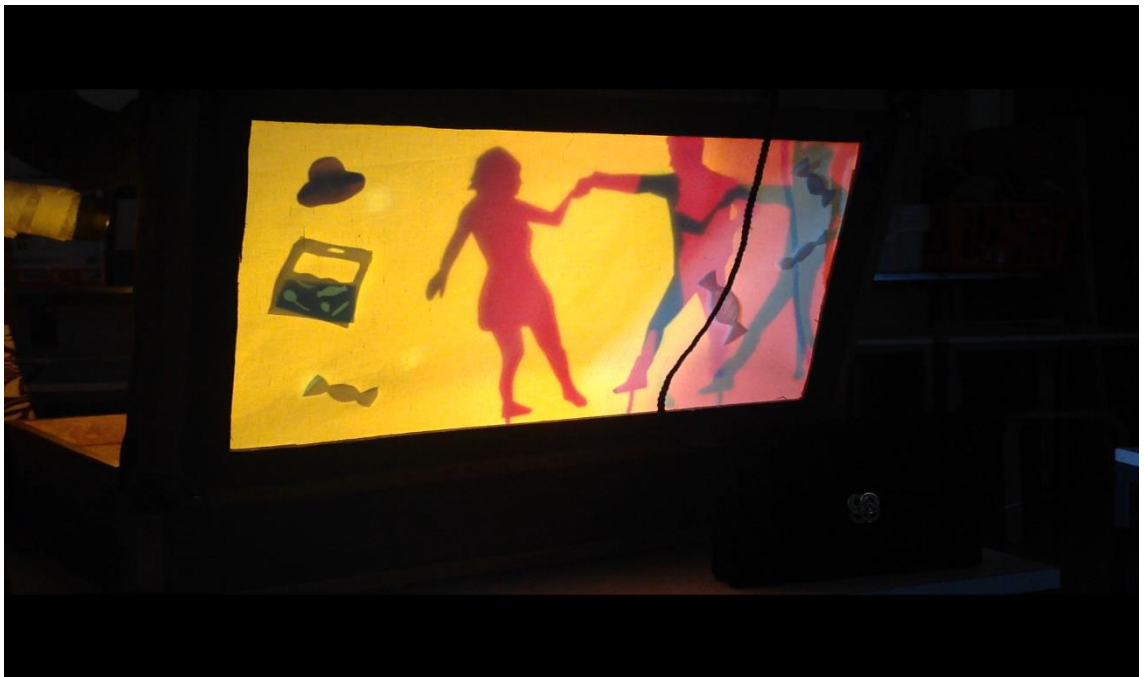
6.7 Seitsemäs kerta: Varjomuistikuvia, varjomuotokuvia, ”My Storyt” ja hyvästelyt

Seitsemännen kerran tavoitteena oli käsitellä naisten erilaisia rooleja, koota yhteen mitä työpajojen aikana olimme tehneet, työskennellä vielä oman kehon kuvan kanssa ja hyvästellä osallistujat. Lisäksi olimme tehneet osallistujien luvalla heidän kertomiin muistoihin pohjautuen heille varjokohtaukset, jotka yhdessä katsoimme. Idea tähän syntyi Rainion (2009) kirjan tehtävistä, joissa osallistuja tulkitsee toisen kertoman tarinan tai muiston. Halusimme tehdä osallistujille tärkeän muiston näkyväksi varjoteatterin keinoin.

Ennakkotehtävänä oli pukeutua vaatteisiin, joissa itsellä oli kaunis olo ja joissa oli hyvä olla nainen. Kaksi osallistujista oli halunnut pukeutua ennakkotehtävän mukaisesti valiten ylleen mieluisen mekon ja hameen. Ennen lämmittelyjä puhuimme hieman omista tuntemuksista työpajan loppumiseen liittyen ja kävimme yhdessä vielä läpi ensimmäisillä kerroilla mukana olleen mind mapin avulla mitä työpajoissa oli tehty. Koska itsensä ilmaisu sanallisesti ryhmässä oli kaikille osallistujille jollain tavalla haasteellista, päädyimme viimeiselläkin kerralla painottamaan työtapanä toimintaa sanallisen purun sijaan.

Lämmittelypelinä toteutimme bingon, jonka avulla käsitelimme naisten erilaisia rooleja. Pelissä sai valita omaan bingoruudukkoon itselleen tuttuja tai tärkeitä rooleja. Valittu rooli saattoi olla myös toiverooli. Harjoitus on kuvattu liitteessä nro. 4. Tehtävä toimi hyvin, vaikka tässäkin tehtävässä olisi paremmin pitänyt huomioida osallistujien eritahtisuus, koska kaksi osallistujaa joutui odottamaan kolmannen valintojen tekemistä pitkään. Rooleiksi valikoituivat arjen roolit asukkaana, työntekijänä tai seurakuntalaisena, mutta myös naiseuteen liittyvät roolit siskona ja tätinä sekä harrastuksiin tai toiveisiin liittyvät roolit hevostenhoitajana ja tanssijana.

Lämmittelyjen jälkeen osallistujat saivat asettua katsomoon ja katsoimme meidän tekemät varjokohtaukset, jotka perustuivat heidän muistoihinsa. Osallistujilla oli mahdollisuus muokata kohtausta ja muuttaa siinä jotain, mutta kukaan ei halunnut tehdä muutoksia. Yksi osallistuja halusi katsoa muistokohtauksen vielä uudestaan ja kaksi muuta halusi, että heidän muistokohtauksensa lisättiin heidän ”My Story-elokuvaansa”. Jos työpajoja olisi ollut enemmän, olisimme halunneet jatkaa työskentelyä omien muistojen kanssa ja sitä kautta tutkia vielä esityksellisen työskentelyn mahdollisuutta kohderyhmän kanssa. Ehkä oman muiston elävöittäminen olisi ollut tarpeeksi konkreettinen tehtävä, joka olisi motivoinut osallistujat draamalliseen työskentelyyn.

Kuva 6. Muisto.

Palasimme vielä oman kehon varjoihin varjomuotokuvatehtävän avulla. Osallistujat saivat valita itselleen mieluista rekvisiittaa ja piirsimme heidän varjonsa isoille seinän korkeisille papereille. Hienoa oli, että osallistuja, joka ei yleensä halua katsoa itsestään otettuja valokuvia ja joka ei myöskään ”My Story-elokuvaansa” ollut valinnut yhtään kuvaa tai videota, joissa itse näkyi, halusi lisätä varjomuotokuvansa osaksi elokuvaansa. Lopuksi katsoimme yhdessä ”My Story-elokuvat” aplodien kera. Tämä toimi hyvänä esityksellisenä lopetuksena ja visuaalisena tapana koota yhteen mitä työpajoissa oli saatu aikaan.

7 TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMISEN ARVIOINTI

Osallistujien henkilökohtaisten ja työpajoissa tapahtuvalle toiminnalle asetettujen tavoitteiden saavuttamista arvioitiin osallistuvan havainnoinnin kautta. Työpajojen aikana tehtyjä havaintoja analysoitiin ja luokiteltiin käyttämällä MOHOST-arviointimenetelmää, jota käytettiin myös osallistujien toimintakyvyn arviointiin ennen työpajoja. Ennen työpajojen alkua MOHOST-arviointi suoritettiin arviointimenetelmän jokaisen osa-alueen osalta. Tavoitteiden saavuttamisen arvioimisessa osa-alueista arvioitiin vain opinnäytetyön ja työpajojen toiminnalle asetettujen tavoitteiden kannalta oleellisia osa-alueita, jolloin osa-alueiden arvioinnista jäi pois motoristen taitojen arviointi. Työpajojen tavoitteiden saavuttamista arviointiin myös haastattelemalla työpajoihin osallistuneiden asumisyksikön ohjaajia. Osallistujille suunnatun kyselylomakkeen ja sitä täydentävän haastattelun avulla pyrittiin selvittämään osallistujien mielipiteitä varjoteatterityöskentelystä ja kokemuksistaan varjoteatterityöskentelyn aikana. Kyselylomake, ohjaajille esitetyt haastattelukysymykset ja MOHOST-pisteityslomake löytyvät liitteistä nro. 1,2 ja 6.

7.1 MOHOST-arviointimenetelmä

Toimintaan motivoituminen: Työpajasarjan alussa ryhmän jäsenten luottamus omiin kykyihinsä tai taitoihinsa suoriutua heille annetuista tehtävistä oli heikkoa. Osallistujat tarvitsivat sekä sanallista että fyysistä tukea ja jatkuvaa rohkaisua toiminnan aloittamiseksi ja loppuun saattamiseksi. Osalla osallistujista oli asumisyksikön ohjaajien mukaan myös heikko itsetunto, mikä ilmeni työpajatyöskentelyssä mm. oman mielipiteen ilmaisun vaikeutena tai haluttomuutena nähdä oma keho varjokuvana. Tuen tarve työpajan toiminnassa, oman mielipiteen ilmaisemisessa ja valinnan tekemisessä väheni työpajakertojen aikana. Työpajoissa osallistujat saivat onnistumisen kokemuksia omasta toiminnastaan ja he osasivat myös iloita onnistumisistaan. Oma-aloitteisuuttakin kokeilla varjoteatterityöskentelyä esiintyi viimeisinä työpajakertoina. Työpajasarjan aikana koettiin monta positiivista hetkeä. Osallistujilla rohkeus katsoa uudelleen omaa, varjotyöskentelyn kautta aikaansaatuja tuotoksia kasvoi ja uskallus tuoda julki omaan naiseuteen liittyvä toive toteutui. Viimeisellä työpajakerralla yhdelle osanottajalle onnistuttiin luomaan varjokuva omasta kehosta, jota hän halusi katsoa uudelleen. Osallistujille tutuissa leikeissä ja peleissä luottamus omaan itseensä oli suurempaa kuin varjoteatterityöskentelyssä. Valintojen tekeminen oli ryhmän jäsenille haasteellista jo ennestään, mutta

työpajasarjan aikana valintojen tekeminen tuli tutummaksi ja oman mielipiteen ilmaiseminen tuntui olevan tärkeää. Osallistujat toivat esiin työpajoissa omia mielenkiinnon kohteita ja mieltymyksiään valintojen sekä toimintaan osallistumisen kautta. Tutun toiminnan kautta ryhmän jäsenet osasivat tuoda esiin itselle ja naiselle tärkeitä esineitä ja asioita. Työpajasarjan aikana varmuus tuoda, nimetä ja valita naiselle tärkeitä asioita lisääntyi. Ryhmän jäsenten mielenkiinto työpajoissa toteutettua toimintaa kohtaan oli vaihtelevan pituista. Osallistujat kuitenkin osasivat nimetä toiveensa työpajan toimintaa kohtaan ja suosikkitehtävänsä. Näiden toimintojen parissa osallistujat jaksoivat keskittää huomionsa toimintaan riittävän kauan toiminnan loppuun saattamiseksi. Ryhmän jäsenten osallistuminen toimintaan oli aktiivista koko työpajasarjan ajan, vaikka toiminta oli kahden ryhmän jäsenen kohdalla välillä hyvinkin lyhytjännitteistä. Toimintaan osallistumisessa ja sitoutumisessa oli havaittavaa muutosta aikaan ennen työpajoja, joskin motivaatio ja sitoutuminen toimintaan oli osittain tehtäväsidonnaista. Tämä näkyi myös osallistujien toiminnassa ennakkotehtävien suorittamisessa.

Toimintatapa:

Ryhmän jäsenten toimintaa oli tukemassa kuvallinen toimintaohjelma jokaiselle työpajakerralle, jonka avulla osallistujien oli kerta kerralta helpompi orientoitua työpajan toimintaan. Työpajan alku ja lopetus pyrittiin pitämään samanlaisena kerrasta toiseen, mikä näkyi osallistujien toiminnan jäsentymisenä työpajassa. Mukautuvuus toiminnan muutoksiin ja omien toimintatapojen soveltaminen onnistui pääosin riittävän ohjauksen turvin. Uusi ja tuntematon varjokuva omasta kehosta jännitti aluksi osallistujia, mutta ulkopuolisen kannustuksen, esimerkin ja mielekkään toiminnan yhdistämisen kautta osallistujat rohkaistuivat kokeilemaan ja sitoutumaan toimintaan. Oman elämän tai toiveroolien hahmottamiseen osallistujat tarvitsivat ohjaajien tukea. Toisaalta yhdellä ryhmän jäsenellä oli hyvin selvä kuva siitä, mitä hän ei halunnut olla. Kokemus omasta naiseudesta tuli esiin oman pukeutumisen, tärkeiden esineiden ja muistojen kautta. Nämä olivat asioita, joita osallistujat olivat tuoneet esiin jo aikaisemminkin omassa elämässään. Osallistujat hahmottivat hyvin eron naisen ja miehen välillä ja tämä taito koettiin tärkeäksi ryhmän jäsenten kesken.

Viestintä -ja vuorovaikutustaidot:

Työpajojen aikana käytetyt palautevälineet ja kuvalliset kommunikoinnin apuvälineet tukivat osallistujien toimintaa, koska osallistujien kommunikaatiotaidot olivat hyvin yksilöllisiä. Palautevälineenä toiminut hymynaama-asteikko nousi osallistujille tärkeäksi ja osallistujat oppivat käyttämään asteikkoa kertoessaan mielipiteistään sekä työpajan aikana että työpajan jälkeen haastattelutilanteessa. Hymynaama-asteikon avulla osallistujien oli mahdollista tuoda esille omia tuntemuksiaan ja kertoa omasta mielialastaan työpajatyöskentelyn päätteeksi. Katsekontaktin ja keskusteluyhteyden saaminen osallistujan ja ohjaajan välille riippui osittain myös tehtävän haasteellisuudesta. Yhden osallistujan kohdalla työpajoissa ja työpajojen jälkeisessä haastattelussa osallistuja ilmaisi itseään enemmän verbaalisesti kuin ennen työpajoja, jolloin verbaalinen viestintä oli lähinnä toistoa. Työpajoissa osa vastauksista tai mielipiteen ilmaisusta oli toistoa, mutta osa oli täysin spontaania mielipiteen tai valinnan ilmaisua. Työpajojen jälkeisessä haastattelussa mielipiteen ja valintojen esiin tuominen oli kokonaan oma-aloitteista ja ero oli huomattava ennen työpajoja tapahtuneeseen kommunikaatioon. Yhden osallistujan kohdalla työpajojen aikana ilmi tullutta huumorintajua tulisi hyödyntää jatkossa myös muissa tulevaisuuden toiminnoissa mielekkään toiminnan mahdollistamiseksi. Toiminnan mielekkyys oli pääteltävissä osallistujien nonverbaalisen viestinnän ja toimintaan sitoutumisen kautta verbaalisen kommunikoinnin puuttuessa. Yhteistyö työpajoissa sujui hyvin kaikkien ryhmän jäsenten kanssa ohjaajan avustuksella.

Prosessuaaliset taidot:

Työpajatyöskentelyn aikana haasteita aiheutti toiminnan hätäisyys, motorinen levottomuus ja jaksaminen keskittymiskyvyssä. Osallistujan vireystila vaikutti hänen toiminnalliseen osallistumiseensa ja koko ryhmän toimintaan. Työpajojen teeman ja työskentelytapojen tullessa tutummaksi, oli myös osallistujien työskentely aiheen ja tehtävän parissa pitkäjänteisempää ja sitoutuneempaa, ja tehtävät saatiin tehtyä lähes aina loppuun asti viimeisillä työpajakerroilla.

Ympäristö:

Ympäristön vaikutus työskentelyyn ilmeni sosiaalisen ympäristön kautta tarpeeksi strukturoidun ohjelman ja riittävän toiminnan ohjauksen kautta. Myös ryhmän koostumus ja muiden ryhmän jäsenten yksilölliset haasteet vaikuttivat työskentelyn sujuvuuteen. Toisaalta, jos toiminta oli osallistujalle tarpeeksi mielekästä, ympäristön toimintaan osallistumista heikentävät seikat häiritsivät vähemmän.

7.2 GAS-tavoitteet

Ryhmän jäsenet saivat valita työpajatyöskentelylle henkilökohtaiset tavoitteet. Tavoitteet valittiin osallistujien toimesta valmiiden tavoite-ehdotusten pohjalta tuetun päätöksenteon periaatteiden mukaisesti. Tavoite-ehdotukset oli laadittu työpajojen ohjaajien toimesta pohjautuen osallistujista MOHOST-arviointimenetelmällä saatuun tietoon heidän toimintakyvystään. Tämän lisäksi tavoite-ehdotukset kytkeytyivät opinnäytetyön viitekehukseen ja varjoteatterin menetelmiin. Tavoite-ehdotukset esitettiin ryhmän jäsenille toisella työpajakerralla ja he saivat valita niistä itselleen tavoitteen kolmanneksi työpajakerraksi. Tavoite-ehdotuksia oli neljä. Tärkeää oli, että ryhmän jäsenet ymmärsivät käsitteen tavoite ja siksi tavoite esitettiin selkokielellä tarkoittavan samaa asiaa kuin ”Työpajoissa minä haluan...”.

Ryhmän jäsen 1 valitsi omaksi tavoitteekseen: **Työpajoissa haluan kokeilla erilaisia tapoja tehdä varjoteatteria ja valita kokeilemistani tavoista itselleni parhaan tavan.**

Tavoitteen GAS-asteikko laadittiin osoittamaan, kuinka suuri oli tuen tarve, jotta tavoitteen mukainen toiminta oli mahdollista. Näin GAS-asteikoksi saatiin:

- Kokeilen ohjattuna erilaisia tapoja ja valitsen ohjattuna parhaan tavan. -2
- Kokeilen ohjattuna, mutta valitsen itse parhaan tavan. -1
- Kokeilen itse tehtävänannon mukaan kahta tapaa ja valitsen näistä kahdesta itselleni parhaimman tavan. 0
- Kokeilen itse tehtävänannon mukaan kahta tapaa ja valitsen kahdesta itselleni parhaimman ja kerron, miksi tämä tapa on paras. +1
- Kokeilen itse keksimääni uutta tapaa tehdä varjokuvia +2

Ryhmän jäsen pääsi tavoitetasolle, jolle pyrittiin eli hän sai kokeiltua kahta tai useampaa tapaa tehdä varjokuvia ja pystyi valitsemaan tekemistään varjokuvista sen, mistä piti eniten. Hänen tapauksessaan varjokuvan tekeminen varjomatkalaukulla oman, itsetehdyn varjonuken kanssa oli hänelle se varjokuva, mistä hän piti eniten. Hän ei osannut nimetä miksi näin oli, mutta valinta tuli useaan otteeseen esille hänen puheissaan. Alussa osallistuja tarvitsi myös fyysistä ohjausta ja jatkuvaa sanallista ohjausta varjon tuottamisessa, mutta harjaantui työpajakertojen aikana niin, että fyysinen avustus ei ollut enää tarpeen.

Ryhmän jäsen 2 valitsi omaksi tavoitteekseen: **Työpajassa haluan valita omista varjokuvista sen, josta pidän ja jota haluan katsella uudelleen.** GAS-asteikko osoitti osallistujan aktiivisuuden ja ohjauksen tarpeen tavoitteen saavuttamisessa. GAS-asteikoksi saatiin:

- Osallistuja ei valitse/osaa valita varjokuvista itselleen mieluisia varjokuvaa, jota haluaisi katsella uudelleen. -2
- Osallistuja valitsee itselleen mieluisen varjokuvan, jota haluaa katsoa uudelleen sanallisen ohjauksen avulla. -1
- Osallistuja osaa valita itse omista varjokuvistaan sen, josta pitää ja jota haluaa katsella uudelleen. 0
- Osallistuja valitsee itse omista varjokuvistaan sen, josta pitää ja näyttää valintansa muille ryhmän jäsenille ja ohjaajille +1
- Osallistuja valitsee itse omista varjokuvistaan sen, josta pitää ja kertoo varjokuvasta sanallisesti kaksi asiaa +2

Ryhmän jäsen 2 pääsi tavoitetasolle valitessaan varjokuvista mieluisensa ”My Story-elokuvaa” varten. Valokuvien valinnassa osallistuja ei tarvinnut ohjausta, vaan vastaus tuli hyvinkin terävästi aina näytetyn kuvan kohdalla. Toisaalta osallistuja osasi myös nimetä kuvat, joita hän ei halunnut enää katsoa esim. varjokuva hänen muistostaan.

Ryhmän jäsen 3 valitsi omaksi tavoitteekseen: **Työpajassa haluan sanoa kolme asiaa, jotka ovat minun mielestäni naiselle tärkeitä.** GAS-asteikko toi esiin osallistujan aktiivisuuden, tuen tarpeen ja asioiden sanallistamisen asteen. GAS-asteikoksi saatiin:

- Osallistuja näyttää valintojen kautta kolme asiaa, jotka ovat hänen mielestään naiselle tärkeitä asioita tai esineitä. -2
- Osallistuja sanoo yksi – kaksi asiaa, jotka ovat hänen mielestään naiselle tärkeitä asioita. -1
- Osallistuja sanoo kolme asiaa, jotka ovat hänen mielestään naiselle tärkeitä asioita. 0
- Osallistuja kertoo yhdestä valinnastaan, miksi se on naiselle tärkeä. +1
- Osallistuja kertoo kahdesta valinnastaan, miksi ne ovat naiselle tärkeitä. +2

Ryhmän jäsen 3 pääosin osoitti omien valintojensa kautta, mitkä asiat tai esineet ovat hänen mielestään naiselle tärkeitä. Naiselle tärkeitä asioita hän pystyi valitsemaan enemmän kuin tavoitteena olleet kolme. Valintojaan hän ei kuitenkaan sanallistanut. Työpajakertojen aikana kyseisten valintojen tekeminen nopeutui, joka voi kertoa opitusta

tavasta, mutta myös naiseuden tunteen vahvistumisesta työpajojen kautta, joissa pohdittiin, mitkä asiat ovat tärkeitä ja mitä nainen elämässään tarvitsee. Osallistujan valinnat olivat tehtävän antoihin nähden adekvaatteja ja hän osoitti valintojen kautta ymmärtävänsä naiseuden käsitteen merkityksen.

7.3 Ryhmän jäsenten kyselylomakkeet ja haastattelut

Ryhmän jäsenistä kaksi oli täyttänyt kyselykaavakkeen ennen yksilöhaastatteluita ohjaajansa kanssa. Kolmannen ryhmän jäsenen kanssa kyselykaavake (ks. liite nro. 1) täytettiin yhdessä haastattelun aikana, jolloin hän luki kysymykset ja vaihtoehdot ääneen, näytti ja osittain myös sanallisti valitsemansa vaihtoehdon. Kyselykaavake toimi haastattelun pohjana. Haastattelussa käytettiin kommunikoinnin apuvälineinä samoja kuvia kuin työpajojen toiminnan aikana jokaisen haastateltavan kohdalla mieleen palauttamisen apuvälineinä. Haastattelun aluksi sekä lopuksi haastateltavat saivat osoittaa tutuksi käyneestä hymynaama-asteikosta, millä mielellä haastattelu aloitettiin ja lopetettiin.

Kaksi ryhmän jäsenistä koki, että varjoteatterityöpajassa oli hyvä olla ja siellä sai sanoa, mitä halusi. Kaikki osallistajat olivat sitä mieltä, että työpajan ohjaajat kuuntelivat heitä. Kaikkien osallistujien mielestä työpajoissa sai tehdä itselleen mielekkäitä asioita ja työpajojen tehtävät olivat kivoja. Erityisen kivaa oli ollut näyttää nukkeja ja omaa valokuvaa, muistella, katsoa kuvia ja elokuvaa sekä pelata muistipeliä. Myös oma musiikki, oman varjokuvan piirtäminen ja toivomuskivi koettiin mieluisaksi toiminnaksi varjotyöpajoissa. Kahden osallistujan mielestä työpajojen tehtäviä ei koettu liian vaikeiksi. Yksi osallistuja osasi eritellä helppoina tehtävinä bingon, hymynaama-asteikon ja valintojen tekemisen. Kolmas ryhmän jäsen koki työpajatyöskentelyn haasteellisena eikä kokenut viihtyneensä työpajoissa tai saaneensa sanottua haluamaansa.

Varjot eivät tuntuneet osallistujista pelottavilta. Varjotyöskentelystä varjot esineistä koettiin kahden osallistujan mielestä mukavampia kuin varjot omasta kehosta. Toisaalta yhden osallistujan mielestä paras varjo syntyi omasta kehosta. Yksi osallistuja kertoi oppineensa työpajoissa uutta nimeten varjoteatterin ja paperinuken, jolla hän tarkoitti itse tehtyä varjonukkea itsestään. Muut ryhmän jäsenet kertoivat myös oppineensa uutta. Ryhmän koko koettiin sopivaksi, mutta varjoteatteria olisi mielellään tehty myös yksin ohjaajan kanssa. Tutun kaverin mukanaolo työpajoissa oli ollut mukavaa. Lisätoimintana työpajoihin toivottiin palloleikkejä. Jos olisi mahdollista, kaksi osallistujista osallistuisi varjoteatterityöpajaan uudelleenkin.

7.4 Asumisyksikön ohjaajien haastattelut

Asumisyksikön ohjaajat haastateltiin yksittäin työpajojen jälkeen. Haastattelurunko löytyy liitteenä nro 2. Toinen yksikön ohjaajista oli mukana kaikilla työpajakerroilla ja toinen oli mukana viisi kertaa. He seurasivat työpajatoimintaa pääosin sivusta, joten kaikkea toimintaa he eivät pystyneet havainnoimaan. Toinen heistä työskenteli arjessa pääasiassa osallistujan kanssa, joka koki olonsa työpajoissa osittain epämukavaksi ja toinen kahden muun kanssa, jotka viihtyivät hyvin ja toivat innostustaan esiin myös asumisyksikössä puhuen varjoteatterista aina jo päiviä ennen varsinaista työpajapäivää.

Molemmat ohjaajat kokivat, että työpajan suurin hyöty oli vaihtelu normaaliin arkeen. Toisen ohjaajan mielestä työpajoista ei muussa mielessä ollut varsinaista hyötyä osallistujille. Toisen mielestä osallistujat hyötyivät naiseuden pohtimisesta ja itsetutkiskelusta sekä ryhmässä toimimisen harjoittelusta. Molempien kanssa todettiin toisaalta, että kohderyhmän kanssa on hyvin vaikea lopulta varmasti tietää, miten he ajatuksen tasolla olivat naiseuden käsitettä hahmottaneet ja oliko siinä tapahtunut jotain muutosta. Kummatkaan ohjaajista eivät olleet huomanneet arjessa mitään muutosta osallistujien käyttäytymisessä ja heidän mielestään osallistujat toimivat myös työpajoissa itselleen tyypilliseen tapaan. Erityisesti yhden osallistujan kohdalla oli kuitenkin tullut esiin uusi tärkeä henkilökohtainen naiseuteen liittyvä toive ja hänen työpajoissa tekemien valintojen merkityksiä oli myös ohjaajien kesken pohdittu. Toinen heistä yllättyi myös positiivisesti kuuluaan, että osallistujista, joka normaalisti mekaanisesti suorittaa hänelle annetut tehtävät, oli työpajoissa joitakin kertoja spontaanisti tuonut esiin omia ajatuksiaan ja ideoitaan tehtäviin liittyen.

Molempien ohjaajien mielestä varjoteatteri metodina olivat kohderyhmälle sopiva ja inspiroiva. Toinen ohjaajista oli sitä mieltä, että varjoteatterityöpaja ilman osalle osallistujista abstraktiksi jäänyttä naiseus teemaa olisi voinut toimia paremmin. Toinen ohjaajista koki naiseus teeman tärkeäksi ja uskoi, että osallistujat olivat hyötyneet teeman käsitteystä. Tehtävien vaatimustaso tuntui myös sopivalta. Työpajojen sopivuudesta kohderyhmälle kysyttäessä toinen ohjaaja oli sitä mieltä, että työpaja soveltuu kohderyhmälle, mutta korosti toiminnan soveltamisen tärkeyttä erilaisten osallistujien toimintakyky huomioiden. Toinen ohjaajista vastasi kyllä ja ei. Hän oli sitä mieltä, että valintoja oli työpajoissa liikaa ja että valintatilanteiden runsaus hämmensi erityisesti yhtä osallistujaa, koska hänen arkensa on normaalisti niin strukturoitua. Toisaalta hän mainitsi valintojen

mahdollisuuden asiana, josta osallistujat nauttivat. Toinen ohjaajista ei tuonut esiin, että olisi kokenut valintojen määrän ongelmallisena.

Molempien kanssa keskustelimme siitä, että osallistujien eritahtisuus ja erilaiset valmiudet ja haasteet vaikeuttivat ryhmän toimintaa. Toisenlainen ryhmä olisi voinut tukea paremmin esimerkiksi osallistujaa, joka tässä ryhmässä ei tuntenut oloaan aina hyväksi. Jos ryhmässä olisi ollut esimerkiksi ryhmäkeskusteluun kykeneviä osallistujia, olisi se saattanut toimia esimerkkinä ja rohkaista osallistumaan keskusteluun. Molempien ohjaajien kanssa keskusteltiin myös siitä, että lähtötilanne ryhmässä oli hieman hankala, koska kaksi ryhmän jäsentä olivat kaveruksia keskenään ja kolmas jäsen koki lisäksi jäävänsä jalkoihin toisen osallistujan nopeampana ehtiessä aina toimia ja vastata ensimmäisenä.

Hyvänä ohjaajat kokivat sen, että tehtävänannot olivat kuvitettuja ja ohjeet selkeitä. Hyvänä pidettiin myös sitä, että tehtäviä pystyttiin tarvittaessa soveltamaan, jos ne eivät onnistuneet ajatellulla tavalla. Toinen ohjaajista oli sitä mieltä, että äänekkäintä ryhmän jäsentä olisi ollut suotavaa rajata enemmän. Toisaalta hän sanoi, että tilanne parani sähköpostinvaihtomme jälkeen kolmannen työpajakerran jälkeen. Toisen ohjaajan kanssa keskustelimme samasta aiheesta. Hän oli toisaalta samaa mieltä, mutta korosti, että ohjauksen laatu tulee valita toiminnan tavoitteiden mukaisesti. Jos tavoitteena on tarkka tehtävänannon noudattaminen, olisi selkeämpi rajaaminen ollut tarpeen. Sen sijaan luovan toiminnan ollessa kyseessä voi toiminnan antaa myös muotoutua ryhmän toiminnan mukana heidän näköisekseen.

Toisen ohjaajan kanssa keskustelimme myös ennakkotehtävistä ja hän piti niitä hyvänä tapana orientoitua tulevaan työpajakertaan ja pohtia aihetta. Hän koki, että tavoitteiden valitseminen oli ollut vaikeaa osallistujille ja ajatteli, että mahdollisesti olisi ollut tarkoituksenmukaisempaa asettaa tavoitteet asumisyksikön ohjaajien kanssa keskustellen.

Parannusehdotuksena toinen ohjaajista mainitsi sen, että työpajojen naiseuteen liittyvät teemat olisi voitu nimetä joka kerta selkeästi ja käsitellä teemaa enemmän myös sanallisesti keskustellen osallistujien kanssa. Tässä olisi voinut hyödyntää asumisyksikön ohjaajia tulkkeina. Myös naisten erilaisia rooleja olisi voitu käsitellä konkreettisemmin esimerkiksi pukeutumisen kautta.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Työpajojen suunnittelussa yhteistyö osallistujat tuntevien ihmisten kanssa oli tärkeää, jotta toiminta olisi tarkoituksenmukaista ja kohderyhmälle soveltuvaa. Yhteistyö oli oleellista myös toiminnan vaikuttavuuden arvioinnissa. Kohderyhmän toimintakyvyn huolellinen arviointi oli tarpeen ennen työpajatoiminnan alkua. Yksilöllinen toimintakyvyn arviointi mahdollisti toiminnan soveltamisen ja porrastamisen osallistujan haasteet ja vahvuudet huomioon ottaen. Olisi tärkeää havainnoida osallistujien toimintaa erilaisissa tilanteissa, koska kehitysvammaisen ihmisen toiminta voi vaihdella tilanteesta riippuen paljonkin. Toimintakyvyn arvioinnin kautta myös tavoitteiden asettelu oli mahdollista yhteistyössä osallistujien ja asumisyksikön ohjaajien kanssa.

Työpajojen ja ryhmän toiminnan kannalta olisi hyvä, että osallistujat olisivat toimintakyvyltään jokseenkin saman tasoisia. Työpajoissa tulee olla riittävä määrä ohjaajia osallistujien toimintakyky huomioon ottaen. Opinnäytetyön työpajatyöskentelyä helpotti osallistujat tuntevien ohjaajien läsnäolo. He toimivat tarvittaessa tulkkina tai wc-asioinnilla avustaen.

Pohdimme, oliko naiseus teemana liian abstrakti kohderyhmälle? Emme pysty suoraan osoittamaan, että osallistujien käsitys omasta naiseudestaan olisi muuttunut työpajatyöskentelyn aikana. Toiminnan ja toiminnassa tapahtuvien valintojen kautta osallistujien oli mahdollista ilmentää ajatteluaan. Sitä kuinka he lopulta itse ymmärsivät valintojen merkityksen tai yhteyden teemaan on vaikea mitata. Asiaa olisi voinut helpottaa, jos joka kerta olisi ollut selkeästi esitetty naiseuteen liittyvä teema ”otsikkona”, kuten naisen roolit, naisen keho jne. Voi olla, että emme päässeet kovin syvälle naiseuteen liittyvien ajatusten kanssa, mutta valintojen ja ennakkotehtävien avulla osallistujat pääsivät tuomaan esille itselleen tärkeitä asioita ja mieltyömyksiä. Tämä on mahdollistanut itsetuntemuksen syventymisen ja kuulluksi tulemisen. Naiseutta ja naisellisuutta käsiteltiin osallistujien kanssa heidän toimintakyky huomioiden hyvin konkreettisella tasolla.

Seitsemän työpajakerran aikana ei pystytty suoraan vaikuttamaan osallistujien toimintakykyyn, mutta työpajoissa osallistujilla oli mahdollisuus kokeilla uutta, mielekästä toimintaa ja yhdistää jo tuttua toimintaa uusiin raameihin. Osallistujilla oli myös mahdollisuus toimia oman toimintakykynsä ääri rajoilla ja elämyksien kautta laajentaa maailmankuvaansa. Työpajat toivat vaihtelua arkeen ja mahdollisuuden oppia jotain uutta. Varjoteatteri toimi kohderyhmän kanssa hyvin. Varjoteatterin avulla on helppo saada näyttäviä

kuvia aikaiseksi osallistujien toimintakyvyn rajoitteista huolimatta. Työskentely onnistui lyhytjänteiseltäkin toimijalta. Varsinainen draamatyöskentely osoittautui liian haastavaksi. Kuvitteellisten tilanteiden luominen oli osallistujille liian vaikeaa. Jos olisimme jatkaneet työskentelyä tämän ryhmän kanssa, olisimme työskennelleet eteenpäin omien muistojen dramatisoinnin kanssa. Omakohtaisen kokemuksen visualisointi ja dramatisointi avustettuna olisi saattanut onnistua.

GAS-tavoitteilla mitaten kahden osallistujan kanssa päästiin tavoiteltuun tulokseen ja kolmannen kohdalla osittain. Jokaisen kohdalla tavoitteissa tuli esiin halu tehdä omia valintoja, tavoitteet liittyivät valintojen tekemiseen ja oman mielipiteen ilmaisemiseen.

Osallistujilla oli vaihtelevan laatuista haasteita tiedonkäsittelyn taidoissa, jonka takia kuvalliset ohjeet ja valintojen tekeminen kuvitettujen vaihtoehtojen välillä toimivat hyvin. Myös keskustelun piirtäminen auttoi keskustelijoita suuntaamaan huomiotaan ja sitoutumaan keskusteluun. Osallistujien ohjauksen tarve vaihteli tehtävästä riippuen osittain ennakko-odotusten mukaan toimintakykyarvioinnin perusteella saatuun tietoon nojaten, mutta yllätyksiäkin tuli esiin sekä positiivisia että negatiivisia. Tuttujen ja miellyttävien toimintojen yhdistämien uuteen toimintaan tuki toimintaan osallistumista ja sitoutumista. Tehtävien toiston ja työpajakerran samanlaisena toistuva struktuuri auttoi osallistujia hahmottamaan ja jäsentämään työpajan toimintaa ja luomaan turvallisen työskentelyilmapiirin.

Varjoteatterin tekniset ilmiöt, kuten miten kahdella valolla voidaan saada kaksi varjoa yhdestä ihmisestä tai miten värilliset varjot syntyvät, eivät kiinnostaneet osallistujia samalla tavoin kuin varjoteatterityöpajoihin osallistuvia ihmisiä yleensä. Näillä keinoin aikaansaadut tehosteet toimivat elämyksien vahvistajina, mutta niiden esittely ei näyttänyt heitä kiinnostavan. Teimme työpajoissa usein omia varjokollaaseja matkalaukuille. Vaikka osallistujat harvoin halusivat lisätä niihin liikettä tai toimintaa, kiersimme lopuksi katsomassa kaikkien kuvat. Osallistujat eivät välttämättä kyenneet nauttimaan toistensa teoksista, mutta kokemuksen perusteella vaikutti kuitenkin siltä, että oman kuvan esittely oli heille tärkeää ja vahvasti onnistumisen tunnetta.

Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena oli löytää kokeilluista harjoitteista sellainen, joka voisi sopia käytettäväksi Oman Elämän Nainen hankkeessa kehitettävässä työpajamallissa. Mielestämme ”Oman huoneen ikkuna” harjoitus toimi hyvin ja se on hyvin sovellettavissa eritasoisille tekijöille. Se on teknisesti helposti toteutettavissa eikä sen ohjaamiseen

tarvita erityistä asiantuntemusta varjoteatteriin liittyen. Hyvin toimineiden harjoitteiden kuvaukset ovat opinnäytetyön liitteenä 4 ja 5.

9 LUOTETTAVUUDEN JA EETTISYYDEN ARVIOINTI

Opinnäytetyön kohderyhmän kanssa työskenneltäessä tuli ottaa huomioon ryhmän erityiset tarpeet ja haasteet, jotka liittyvät heidän tiedonkäsittelytaitoihin ja sitä kautta mm. heidän oppimis- ja ymmärtämiskykyyn, kommunikaatiokykyyn, kykyyn tehdä päätöksiä ja sosiaalisiin taitoihin. Opinnäytetyön eettisyyttä pyrittiin lisäämään selkokielellä toteutettujen tutkimuslupalomakkeiden kautta. Osallistujien oli mahdollista käydä tutkimuslupalomakkeet omien asumisyksiköiden ohjaajien kanssa ennen niiden allekirjoittamista. Osallistujien päättävällä osallistua työpajaprojektiin tiedusteltiin asumisyksikön ohjaajilta. Yhdellä osallistujalla oli edunvalvoja, jonka suostumusta tiedusteltiin asumisyksikön toimesta ennen työpajasarjan alkua. KTO:lle lähetettyyn tutkimuslupa-anomukseen (ks.liite nro. 7) liitettiin osallistujille annettu tutkimuslupalomake. Valokuvaaminen ja videoiminen mietitytti yhtä osallistujaa ja hänen kanssaan käytiin tarkkaan läpi, mitä sai kuvata ja mitä ei. Valokuvista ja videoista rajattiin pois kasvot, joista olisi osallistujan henkilöllisyys tunnistettavissa lukuun ottamatta yhden osallistujan kohdalla hänen omasta pyynnöstä katsella itseään ”My Story- elokuvan” videoklipissä. Osallistujien nimiä ei ole tuotu julki opinnäytetyössä eikä viestinnässä asumisyksikön ohjaajien kanssa.

Työpajoissa käytetyt menetelmät ja tehtävät pyrittiin porrastamaan ja soveltamaan osallistujien toimintakykyä vastaavaksi huomioiden heidän tiedonkäsittelyyn ja sosiaalisiin taitoihin liittyvät haasteet. Kommunikoinnin apuvälineiden käytön kautta pyrittiin varmistamaan osallistujien mahdollisimman suuri ymmärrys käsiteltävää teemaa ja tehtäviä kohtaan.

Yhteistyö asumisyksikön ohjaajien kanssa oli opinnäytetyön onnistumisen ja tulosten arvioinnin kannalta ensiarvoisen tärkeää heidän tuntiessaan osallistujat hyvin. Palautteen antamisessa ongelmana oli, että asumisyksikön ohjaajat eivät olleet molemmat kaikilla työpajakerroilla läsnä, eivätkä läsnä ollessaan nähneet kaikkea toimintaa. Heiltä saatiin kuitenkin tärkeä näkökulma vaikuttavuuteen. Haastattelun avulla saadaan esille haastateltavan henkilökohtainen näkemys ja kahden ohjaajan näkemykset olivatkin joiltakin osin vastakkaisia keskenään. Osallistuvan havainnoin kohdalla ei voi myöskään välttyä siltä, että tuloksiin vaikuttavat opinnäytetyön tekijöiden henkilökohtaiset ennako-oletukset ja kokemukset. Käyttämällä MOHOST arviointilomaketta havainnoinnin runkona pyrittiin lisäämään tulosten objektiivisuutta ja luotettavuutta. Havainnointiin, sen laatuun ja luotettavuuteen vaikuttavat mm. havainnoivan henkilön koulutus ja kokemus.

Osallistujien palautekyselyissä ei voi olla varma, onko kysymys ymmärretty kyselyn laatijan tarkoittamalla tavalla tai onko vastaus valittu vain mekaanisesti vaihtoehdoista valitsemalla. Tätä seikkaa pyrittiin selventämään osallistujien haastatteluin ja niissä käytettyjen kommunikoinnin apuvälineiden avulla.

GAS-tavoitteilla pyrittiin mittaamaan työpajan vaikuttavuutta. Henkilökohtaisten GAS-tavoitteiden laatiminen oli haastava prosessi. Koimme tärkeäksi, että osallistujat pääsivät itse vaikuttamaan tavoitteidensa sisältöön. On kuitenkin vaikea tietää, ymmärsivätkö he lopulta tavoitteiden merkityksen. Ja toisaalta valmiit vaihtoehdot joka tapauksessa ohjasivat tavoitteiden valintaa omien ennakko-olettamustemme pohjalta. Hankalaa tavoitteiden asettamisessa oli myös se, että ne piti asettaa varhaisessa vaiheessa, jolloin osallistujilla tuskin oli vielä selvää mielikuvaa siitä, mitä työpajoissa on mahdollista tehdä. Parasta olisi, jos tavoitteiden asettaminen voitaisiin tehdä yhdessä osallistujien ja heidät tuntevan ihmisen kanssa yksilöllisesti keskustellen ja tuetun päätöksenteon avulla.

10 POHDINTA

Mielestämme varjoteatteri toimi hyvin kehitysvammaisten ihmisten kanssa työskennellessä ja myös työpajasta saatu palaute tukee tätä kokemusta. Varjoteatterin etuna on sen helppo sovellettavuus. Varjoteatteria on helppo lähteä tekemään vähäisinkin valmiuksin ja toisaalta sen teknisissä ilmiöissä riittää ihmeteltävää aina uudestaan ja uudestaan kokeneellekin tekijälle. Varjoteatteria tehdessä ovat kaikki aistit käytössä ja tarvittaessa voidaan työskentelyssä keskittyä esimerkiksi tuntoaistin kautta saatuihin elämyksiin. Varjoteatterin vahvat kontrastit voivat stimuloida näköaistia ja helpottaa hahmottamista niilläkin henkilöillä, joilla on ongelmia näköaistin tai hahmotuksen kanssa. Toisaalta totesimme, että kehitysvammaisten ihmisten voi olla vaikea yhdistää esimerkiksi käsin tehtyjä eläinvarjohahmoja oikeisiin eläimiin.

Draaman ja nukketeatterinkin terapeuttisuudesta on paljon kirjallisuutta, mutta vaikeampaa on löytää kirjallisuutta nimenomaan varjoteatterin vaikuttavuudesta. Varjoteatteri mielletään osaksi nukketeatteria ja sillä onkin paljon yhtäläisyyksiä nukein ja esinein tehdyn teatterin kanssa. Myös terapeuttiset elementit ovat osittain yhteneväiset. Varjoteatterissa on kuitenkin omat erityispiirteensä, kuten vahvat valon ja varjon kontrastit ja mahdollisuus tehdä teatteria omalla keholla kuitenkin varjon antaman metaforisen suojan turvin. Myös oman kehon mahdollisuudet liikkua eri tavalla ja muuttua erilaiseksi kuin reaali maailmassa on varjoteatterille erityinen piirre. Mielestämme varjoteatterin mahdollisuuksia terapeuttisena metodina erityisesti kehitysvammaisten tai esimerkiksi sensorisen integraation ongelmista kärsivien lasten tai liikuntavammaisten lasten kanssa olisi syytä tutkia lisää.

Opinnäytetyötä tehdessämme emme löytäneet kirjallisuudesta esimerkkejä varjoteatterin ja toimintaterapian yhdistämisestä. Toimintaterapiassa on perinteisesti hyödynnetty luovia menetelmiä ja mielestämme varjoteatteri sopii erinomaisesti toimintaterapian viitekehukseen. Varjoteatteria on helppo kokeilla metodina, vaikka terapeutilla ei olisikaan koulutusta nukketeatterin alalta. Varjoteatterin teknisistä mahdollisuuksista löytyy kirjallisuutta, joka ei tosin kaikin osin ole ajan tasalla. Nykyiset led-lamput, kun mahdollistavat työskentelyn eri tavalla kuin aiemmin. Opinnäytetyön työpajoissa painottui nimenomaan varjoteatterin mahdollisuudet visuaalisena ilmaisumuotona, mutta on mahdollista painottaa myös varjoteatteria draamallisena menetelmänä. Myös draaman soveltamisesta löytyy paljon käytännön kirjallisuutta. Nukketeatterialan ammattilaisilla on paljon osaamista

varjoteatterin mahdollisuuksista, joten ehkä hedelmällisin vaihtoehto on toimintaterapeutin ja nukketeatteritaiteilijan yhteistyö silloin, kun työskennellään erityisryhmien kanssa. Toimintaterapeutin osaaminen tuo työskentelyyn mahdollisuuden toimintakyvyn arviointiin, toiminnan analysointiin ja soveltamiseen sekä vaikuttavuuden arviointiin terveydenhuollossa hyväksytyin menetelmin. Toimintaterapeuteilla on myös tietoa erilaisista sairauksista ja vammoista sekä siitä, miten ne vaikuttavat ihmisen toimintakykyyn.

Kokemuksemme perusteella ajattelemme, että ennen tämän tyyppisen työpaja työskentelyn aloittamista, olisi hyvä tavata jokainen osallistuja ja kertoa, mitä ja miten työpajoissa tullaan työskentelemään. Samalla voisi mahdollisuuksien mukaan kartoittaa, mitkä ovat osallistujan toiveet ja odotukset työpajoissa tapahtuvan toiminnan suhteen, ottaen huomioon osallistujan yksilöllisyyden. Kehitysvammaisten kanssa työskennellessä on tärkeää, että tehtävät on huolellisesti sovellettu vastaamaan osallistujien taitoja ja valmiuksia. On hyvä, että siitä huolimatta on myös valmiiksi mietitty miten tehtävää voi tarvittaessa soveltaa, jos se osoittautuu liian haastavaksi. Kehitysvammaisten toimintakyky voi vaihdella tehtäväkohtaisesti paljonkin ja aina ei ole mahdollista etukäteen tietää mikä onnistuu ja mikä ei. Jos tehtävä on liian vaikea, keskittyminen herpaantuu ja osallistuja helposti joko vajoaa omaan maailmaansa tai alkaa käyttäytyä haastavasti. On tärkeää, että tehtäviä on mahdollista porrastaa myös yksilöllisesti.

Pohdimme myös ryhmäkoon merkitystä toiminnalle. Opinnäytetyön työpajaryhmä oli pieni: kolme henkilöä. Tämä mahdollisti yksilöllisen ohjauksen, joka oli monessa tilanteessa tarpeen. Toisaalta näin pienessä ryhmässä eivät kaikki ryhmän vahvistavat tai terapeuttiset elementit olleet läsnä. Hieman suurempi ryhmä olisi luultavasti tasoittanut ryhmässä ilmenneitä henkilöiden välisiä ongelmatilanteita. Isommassa ryhmässä erilaiset ihmiset olisivat voineet tuoda ryhmään erilaisia valmiuksia ja tukea sitä kautta toisiinsa. Ryhmäytymisen kannalta on tärkeä huomioida osallistujien väliset ystävyysuhteet tai jos on tiedossa, että osallistujat eivät tule toimeen keskenään. Ryhmään kuulumisen tunteeeseen voi vaikuttaa jo etukäteen ryhmän jäsenten valinnan kautta.

Kuten johtopäätöksissä kirjoitimme, yhteistyö osallistujat tuntevan ihmisen kanssa on ensiarvoisen tärkeää kehitysvammaisten osallistujien kohdalla. Toisaalta uusi ja vieras ohjaaja voi olla myös joissain tilanteissa etu, koska häntä eivät sido ennako-oletukset osallistujan toiminnan tai mieltymysten suhteen. Puhevammaisten tulkkipalvelun hyödyntäminen voisi helpottaa tämän tyyppisten työpajojen ohjausta silloin, jos osallistujilla on siihen oikeus.

Yksi suuri kysymys työpajojen suhteen oli miten käsitellä abstraktia teemaa silloin, kun yhteinen keskustelu on vaikeaa osallistujien eritasoisen toimintakyvyn ja itseilmaisun haasteiden takia? Toimintaterapia korostaa toimintaa terapeuttisena välineenä ja koimme, että toiminnallisten harjoitusten kautta oli mahdollista käsitellä osalle hankalasti hahmottuvaa käsitettä. Toisaalta aina ei ole mahdollista arvioida mikä toiminnan takana oleva ajatus on silloin, kun tiedonkäsittelyn haasteet ovat suuret. Kehitysvammaisten kanssa työskennellessä tavoitteiden saavuttamiseksi on annettava riittävä määrä mahdollisuuksia. Tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan pitempi aika tai useampi toistokerta muihin kognitiiviselta suorituskyvyltä parempitasoisiin nähden. Osallistujan luottamuksen saavuttaminen vaikuttaa työpajojen tuloksellisuuteen ja toisaalta toisin päin myös osallistujan toimintaan ja sitä kautta elämysten kokemisen mahdollisuuksiin, valintojen tekemiseen, mielipiteen ilmaisemiseen ja uuden oppimiseen.

LÄHTEET

Aronoff, M. 2005. Puppetry as therapeutic medium: An introduction. Teoksessa M. Bernier & J. O'Hare (toim.) Puppetry in Education and Therapy. Unlocking doors to the mind and heart. Indiana USA: Author's house.

Bernier, M. 2005. Psychopuppetry: Animated symbols in therapy. Teoksessa M. Bernier & J. O'Hare (toim.) Puppetry in Education and Therapy. Unlocking doors to the mind and heart. Indiana USA: Author's house.

Crimmens, P. 2006. Drama Therapy and Storymaking in Special Education. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers. Viitattu 29.3.2018. Saatavana sähköisesti: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/turkuamk-ebooks/detail.action?docID=290901#>

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen www-sivut. Viitattu 23.5.2017. <http://www.hanketuloskorti.fi/hanketuloskorti/oman-elaman-nainen-vammaisten-naisten-tyoelamavalmiuksien-parantaminen/#>

Erkkilä-Häkkinen, S. 2006. Ryhmädynamiikka erityisopiskelijaryhmässä. Kehittämishankeraportti. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu, erityisopettajakoulutus. Viitattu 6.9.2017 <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/19457/TMP.objres.237.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Eskola, J & Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelvalle tutkijalle. 2. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Forsyth, K. & Parkinson, S. 2008. MOHOST: Inhimillisen toiminnan mallin seulonta-arviointi, käsikirja. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.

Gordon, T. 2001. Johdanto. Teoksessa M. Nikunen, T. Gordon, S. Kivimäki & R. Pirinen (toim.) Nainen/naisuus/naisellisuus. Tampere: Tampere University Press

Griffiths, C. 2009. The interface between communication and community living. Teoksessa J. Goodman, J. Hurst & C. Locke (toim.) Occupational Therapy for People with Learning Disabilities a practical guide. Philadelphia, PA: Elsevier.

Haarni, I. 2006. Keskenäistä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Stakesin raportteja 6/2006. Viitattu 4.4.2018. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77988/r6-2006-verkko.pdf?sequence=1>

Haertl, K. 2014. Evaluation and Intervention for Adults With Intellectual and Developmental Disabilities. Teoksessa K. Haertl (toim.) Adults With Intellectual and Developmental Disabilities. Strategies for occupational therapy. Bethesda, MD: AOTA.

Hall, E. 2010. Spaces of social inclusion and belonging for people with intellectual disabilities. Journal of Intellectual Disability Research. Volume 54 supplement 1, 48-57. Viitattu 2.9.2017. <http://web.b.ebscohost.com>

Halme, R. & Susi, M. 2018. Kohtaamisia Nukketeatterin keinoin, Kokemuksia vuorovaikutteisesta nukketeatterista. Aura of Puppets. Viitattu 3.4.2018. Saatavana sähköisesti: http://www.ko-koo-mo.fi/files/6315/1686/9626/KohtaamisiaNK_screen.pdf

Hamre, I. 2004. Learning through Animation Theatre. Kööpenhamina: The Danish University of Education.

Harra, T. & Salminen, A-L. 2005. Toimintaterapia tänään ja huomenna. Teoksessa T. Joutsivuo (toim.) Mistä toi on tullut? Suomalaisen toimintaterapian historia. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino OY.

Jonsson, H. 2013. Keho ja mieli liikkeelle! Kokemuksia kehollisuudesta ja kehon merkityksistä luovan liikkeen kurssilla. Pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Taiteiden ja kulttuuritutkimuksen laitos. Viitattu 30.8.2017. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40809/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201302011147.pdf?sequence=1>

Jyväskylän yliopiston www-sivut. Viitattu 4.4.2018. <https://www.jyu.fi>

Järvinen, P. & Järvinen, A. 2000. Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpajan kirja.

Kananen, J. 2015. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Miten kirjoitan kehittämistutkimuksen vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kielhofner, G. 2008. Model Of Human Occupation. Theory and application. 4. painos. Baltimore MD: Lippincott Williams & Wilkins.

Kinnunen, M. 2016. Mielekäs keho. Kehon tarinoita. Lahti: Tiedostava tila

Korhonen, P. 2001. Opettaja ja taiteilija – Allan Owens ja prosessidraama. Teoksessa P. Korhonen & A.L. Östern (toim) 2001. Katarsis: draama, teatteri ja kasvatus. Jyväskylä: Atena kustannus Oy.

Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Law, M. & McColl, M.A. 2010. Occupational Therapy: Interventions, Effects, and Outcomes. Teoksessa M. Law & M.A. McColl (toim.) Interventions, Effects, and Outcomes in Occupational Therapy. Adults and Older Adults. Thorofare, NJ: SLACK Inc.

Lloyd, C., Wong, S.R. & Petchkovsky, L. Art and Recovery in Mental Health: a Qualitative Investigation. British Journal of Occupational Therapy, 70(5), 207-214.

Mahlamäki, P. 2015. Johdanto. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Suomen YK-liitto. Viitattu 5.9.2017. http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Mantere, M-H., Hentinen, H & Rankanen, M. 2010. Taideterapian perusteet. 3. painos. Helsinki: Duodecim

Moreno, J.L. 1987. Essential Moreno: Writings on Psychodrama, Group Method and spontaneity. Edited by Jonathan Fox. New York: Springer Publishing Company. Viitattu 3.4.2018. Saatavana sähköisesti: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/turkuamk-ebooks/detail.action?dclid=423340#>

Nekrassova, A. 2013. Varjoteatteri – Legendoista nykypäivään. AMK-opinnäytetyö. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 8.4.2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201403062894>.

Novitsky, N. 1989. Kuntouttava sosiodraama. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

O'Brien, J.C. 2013. Occupational Analysis and Group Process. Teoksessa J.C. O'Brien & J.W. Solomon (toim.) Occupational Analysis and Group Process. Si.Louis, Missouri: Mosby.

Owens A. & Barber K. 2010. Draamakompassi – prosessidraaman suunnittelu, käytännön työskentely, arviointi ja reflektointi. Helsinki: Draamatyö

Pelkonen, M. & Villberg, M. 1994. Vaillinaisesta kokonaiseksi. Kääntöpiiri Oy.

Rainio, E. 2009. Prosessidraama ja tutkiva teatterityö. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi.

Reinikainen, M-R. 2007. Vammaisuuden sukupuolittuneet ja sortavat diskurssit. Yhteiskunnallis-diskurssiivinen näkökulma vammaisuuteen. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 304. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13370/9789513928469.pdf?sequence=1>

Renwick, R. 2014. Fostering and Supporting Quality of Life: Focus on the Person in Context. Teoksessa K. Haertl (toim.) Adults With Intellectual and Developmental Disabilities. Strategies for occupational therapy. Bethesda, MD: AOTA.

Seppälä, H. 2017. Erilaiset eväät. Kirja kehitysvammaisuudesta. Helsinki: Opike.

Stickley.T., Crosbie, B. & Hui, A. 2011. The Stage Life: Promoting the inclusion of the young people through participatory arts. The Official Journal of the British Institute of Learning Disabilities 40, 251-258.

THL:n www-sivut. Viitattu 10.4.2018. Luettavissa <https://www.thl.fi>

Townsend, E.A. & Wilcock, A.A. 2004. Occupational Justice and Client-Centered Practice: A Dialogue in Progress. Canadian Journal of Occupational Therapy 71, 2, 75-87.

Valli, R. 2007. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Tammi.

Verner.net www-sivut. Viitattu 12.4.2018. <https://www.verneri.net>

Palautekysely osallistujille

Varjoteatterityöpajan osallistujien palautelomake:

1. Oliko varjoteatterityöpajassa hyvä olla?

Kyllä ☺ Ei ☹ En osaa sanoa ?

2. Opitko varjoteatterityöpajassa jotain uutta?

Kyllä ☺ Ei ☹ En osaa sanoa ?

3. Jos opit, mitä opit?

4. Saitko sanoa työpajoissa mitä halusit?

Kyllä ☺ Ei ☹ En osaa sanoa ?

5. Kuuntelivatko ohjaajat sinua hyvin?

Kyllä ☺ Ei ☹ En osaa sanoa ?

6. Saitko tehdä työpajoissa mitä itse halusit?

Kyllä ☺ Ei ☹ En osaa sanoa ?

7. Olivatko tehtävät kivoja?

Kyllä ☺ Ei ☹ En osaa sanoa ?

8. Olivatko tehtävät liian vaikeita?

Kyllä ☺ Ei ☹ En osaa sanoa ?

9. Haluaisitko osallistua joskus uudestaan varjoteatterityöpajaan, jos sellainen mahdollisuus tulisi?

Kyllä ☺ Ei ☹ En osaa sanoa ?

10. Haluatko vielä sanoa jotain muuta siitä, mitä ajattelet varjoteatterityöpajasta?

Haastattelukysymykset asumisyksikön ohjaajille

Oliko työpajasta mielestänne hyötyä osallistujille? Jos oli, niin minkälaista? Näkyykö osallistujien arjessa/käytöksessä jotain uutta/muuttunutta verrattuna aikaisempaan?

Näittekö työpajassa osallistujilta erilaista käytöstä kuin yleensä? Jos, niin minkälaista?

Oliko työpaja mielestänne kohderyhmälle sopiva?

Oliko varjoteatteri teistä metodina kohderyhmälle sopiva/ kiinnostava?

Olivatko tehtävät vaatimustasoltaan mielestänne osallistujien toimintakyky huomioon ottaen sopivia? Mikä tuntui vaikealta?

Pystyivätkö osallistujat mielestänne tuomaan esiin omia toiveitaan ja mielipiteitään työpajassa?

Olisiko teidän mielestä ohjaustyyliä, tehtävänantojen selkeydessä yms. ollut parannettavaa?

Uskotteko, että osallistujat pystyivät työpajan avulla jollain tasolla käsittelemään naiseutta vai oliko se käsitteenä liian abstrakti? Uskotteko, että teema oli heille tärkeä tai saivatko uusia ajatuksia naiseuteen liittyen?

Olisiko työpajoissa voinut mielestänne olla jotain enemmän/ vähemmän?

Tuleeko mieleen muita parannusehdotuksia työpajaa ajatellen? Sisältö? Ohjaajien toiminta?

Esimerkki toiminnan analyysistä

TEHTÄVÄ: Mikä näistä esineistä voisi olla naiselle tärkeä? (30min.)

1. Tekemisen kuvaus: Jokaisella ryhmän jäsenellä on oma varjoteatterimatkalaukku. Ryhmän jäsenet valitsevat pöydällä olevista esineistä omasta mielestään naiselle kuuluvia esineitä ja vievät matkalaukkunsa luo. Ryhmän jäsenet esittelevät vuorotellen valitsemansa esineet toisille varjokuvina ja toiset ryhmän jäsenet yrittävät arvata mistä esineestä on kyse. Ryhmän jäseniä ohjataan liikuttamaan esineitä, jolloin esineet muodostavat erilaisia valoilmioita. Otetaan kuvia esineistä ja varjoista.

Toiminnan tavoite/tarkoitus: Oman valinnan tekeminen, oma toiminta-> minä saan aikaan, onnistumisen kokemukset/ kyvykkyyden tunne, oman mielipiteen julki tuominen-> minua kuunnellaan-> minun sanomisellani on merkitystä, tutustutaan erilaisiin varjoihin, esineiden kautta pohdintaa naiseudesta ja mitä esineitä naisen elämään kuuluu, mitkä esineet tuottavat hyvää oloa/ hyvää mieltä naisena (GAS-asteikko: 0=saa tehtyä valinnan ohjattuna/ -1 vaatii paljon ohjausta, -2 ei halua tehdä valintaa/ +1 saa tehtyä valinnan vähäisen ohjauksen turvin, +2 saa tehtyä valinnan itsenäisesti)

2. Ympäristön vaatimukset ja tarvikkeet: Riittävän iso luokkatila, pöydät, joiden päällä varjoteatterimatkalaukut ovat, kolme varjoteatterimatkalaukku, erilaisia esineitä varjoja varten, iPad, josta instrumentaalinen musiikki, säädettävät valot, pimennysverhot.

3. Toiminnan osatehtävät: 1. Pyydetään jokaista ryhmän jäsentä ottamaan oma esine mukaan ja ohjataan jokainen ryhmän jäsen oman varjomatkalaukun luo. 2. Pyydetään laittamaan oma esine omaan varjomatkalaukkuun. 3. Varjomatkalaukun vierellä olevista esineistä kehoitetaan ryhmän jäseniä ottamaan 2-3 esinettä matkalaukkuun. Esineet kuuluvat naiselle tai ovat naiselle tärkeitä ryhmän jäsenen omasta mielestä. 4. Kuvataan esineet 5. Kun kaikki ovat valintansa tehneet, esitellään esineet varjoina vuorotellen, toiset yrittävät arvata, mitä esinettä varjo kuvaa. Kärsimättömin aloittaa. 6. Ohjataan ryhmän jäsentä liikuttelemaan esinettä-> erilaiset valoilmiot liikkeen kautta. 7. Kuvataan varjot.

4. Toimintakokonaisuudet: Vapaa-ajan viettäminen: osallistuminen ryhmän toimintaan, oman itsensä toteuttaminen. Itsestä huolehtiminen: toiminnallinen kommunikointi ryhmän toiminnan aikana.

5. Toiminnan vaatimukset:

Sensomotoriset valmiudet: Normaali aistitoiminta korostuen näkö ja kuulo.

Kehon hallinta ja liikkuminen: Lateraalisuus esineiden esittelyssä, käden ja silmän yhteistyö, esineiden käsittely ja käsien kätevyys, käden otteiden pitävyys erilaisia esineitä käsiteltäessä.

Kognitiiviset valmiudet: Riittävä vireystila toimintaan orientoitumiseen, tarkkaavuuden ylläpitäminen ohjeistuksen kuuntelemiseen.

Toiminnan ohjaus: Toiminnan aloittaminen, sen jatkaminen ja loppuun saattaminen, toiminnan eri osatehtävien ketjuttaminen toisiinsa-> sujuva toiminta. Muisti, käsitteiden luokittelukyky ja looginen päättely, esineiden ja muotojen erottelukyky, muodon pysyvyys, kommunikaatiokyky.

Psyykkiset valmiudet: Selviytyminen, oman toiminnan hallinta valinnan, stressin sietokyky, omien tunteiden säätelykyky asianmukaista sosiaalisessa tilanteessa liittyen stressiin tai pettymyksiin (miten kokee oman kyvykkyytensä toiminnan suorittamiseen, miten reagoi kannustukseen ja miten ilmaisee itseään).

Sosiaaliset valmiudet: Miten kykenee olemaan vuorovaikutuksessa ryhmän ja ohjaajan kanssa, kommunikaatiokyky sekä sanallinen että sanaton (pystyykö kertomaan mitä haluaisi/ haluaako kertoa, kyky ilmaista omia ajatuksiaan myös esineiden valinnalla).

6. Toiminnan porrastaminen: Jos teema naiseus on hankala ymmärtää, pyydetään valitsemaan esine, joka on omasta mielestä kaunis tai josta pitää. Valinnan vaikeutta voidaan helpottaa ohjaajan avustuksella, vähentämällä esineiden lukumäärää. Esitellään vain itse tuotu esine tai esitellään esine, joka on omasta mielestä kaunis. Varmistetaan, että valmiina olevat esineet ovat helposti käsiteltäviä eivätkä mene rikki helposti. Käytetään kysymysmerkki- ja hymynaamakortteja varmistettaessa, ovatko kaikki ymmärtäneet ohjeet. Ohjeiden jaksottaminen kuvilla. Ohjaajan tuki tehtävän aikana, ohjaaja näyttää esimerkillään mitä tehdään.

7. Tehtävä suoritettu: Kaikkien ryhmän jäsenten kanssa on ainakin yritetty valintoja ja varjojen muodostamista esineiden kanssa

Toimivat lämmittelyharjoitteet

Lämmittelypelien yleinen tavoite oli energiatason nosto ja tulevaan työskentelyyn viritäytyminen.

Muisti-musiikkipeli: Kuka on nainen?

Tavoite: Hahmottaa naiseuden käsitettä ja keskustella siitä, milloin on tärkeää tietää ihmisen sukupuoli vai onko se lainkaan tärkeää?

Yhdistimme muistipelin ja musiikki leikin ideaan, jossa osallistujat kiertävät piirissä ja musiikin pysähtyessä myös osallistujat pysähtyvät. Muistipelin kuviksi valitsimme kuvia erilaisista naisista ja mukana oli myös kuvia miehistä ja lapsista. Kävimme aluksi kuvat yhdessä läpi ja osallistujat saivat kertoa, oliko heidän mielestään kuvassa nainen ja jos niin mistä sen tiesi? Mukana oli myös kuvia, joissa asiasta ei voinut olla yksiselitteisen varma. Tämän jälkeen kuvat asetettiin ison pöydän reunoille kuvapuoli alaspäin. Laitoimme musiikin soimaan ja aloimme kiertää pöytää ympäri. Musiikin pysähtyttyä kaikki pysähtyivät ja saivat kääntää kaksi korttia.

Musiikkipeli: Naiselle tärkeät asiat varjoissa.

Tavoite: Hahmottaa naiseuden käsitettä ja tuoda esiin omia ajatuksia siitä, mikä on naiselle tärkeää? Tutustua siihen, miten varjot muuttuvat, jos valonlähteitä on useampi kuin yksi tai jos valoissa käytetään värikalvoja.

Tehtävässä yhdistimme musiikkipelin ja naiselle tärkeiden esineiden valitsemisen varjo-teatterityöskentelyyn. Osallistujien tehtävänä oli valita pöydällä olevista esineistä ja varjokuvista naiselle tärkeitä esineitä. Ensin yleisesti ja sitten tarkemmin eritilanteissa kuten; mitä nainen tarvitsee klubipäivänä, töissä, kesäpäivänä ja kylpyhuoneessa. Pöydällä olevat esineet ja kuvat nimettiin ensin yhdessä, koska yhdellä osallistujista oli ongelmia näön ja hahmotuksen kanssa ja toisella taas ongelmia kohdistaa huomionsa käsillä olevaan tekemiseen. Pöydän ympärille oli asetettu neljä varjomatkalaukkua, joissa jokaisessa oli erilainen valotilanne. Kaikki kiersivät pöytää ympäri musiikin soidessa. Kun musiikki loppui, sai valita esineen tai kuvan ja viedä sen haluamalleen matkalaukulle. Ajatuksena oli, että yhteistyössä syntyisi varjokollaasi jokaiselle matkalaukulle ja lopuksi voisimme katsoa kuvat ja samalla tutustua siihen miten erilaisilla valoilla saadaan aikaan erilaisia varjoja. Kahdella valolla saa aikaan kaksi varjoa yhdestä kuvasta ja värikalvojen avulla voi värjätä joko kuvan taustan tai useampaa valoa käyttäen myös itse varjon.

Musiikkipeli: Kädet varjoissa

Tavoite: Tutustua omalla keholla tehtäviin varjoihin ja yhteistyön avulla ryhmähengen vahvistaminen.

Istuimme ringissä ja musiikin soidessa taskulamppu kiersi kädestä käteen. Musiikin pysähdyttyä, se kenelle taskulamppu jäi, sai tehdä omasta kädestään varjokuvan piirin keskelle kiinnitettylle isolle paperille. Varjon ääriviivat piirrettiin paperille. Varjokuvat saivat mennä myös päällekkäin. Kuva olisi voitu ajan salliessa myös maalata yhdessä.

Bingo: Omat roolit ja toiveroolit.

Tavoite: Pohtia mitkä naisen roolit sopivat itselle, mitä toiverooleja itsellä on, tulla tietoiseksi siitä minkälaisia erilaisia naisen rooleja on olemassa.

Jokainen osallistuja sai valita bingolaudalleen neljä papunet.fi sivustolta tulostettua kuvaa, jotka sopivat itsen tällä hetkellä tai menneisyydessä tai joka kuvasti jotain joksi haluaisi tulla. Vaihtoehtoja oli suuri määrä ja valittavana oli perheeseen liittyviä rooleja kuten sisko sekä työntekoon ja harrastuksiin liittyviä rooleja. Tämän jälkeen nostettiin kuvia pussista ja oman kuvan nähdessään sai laittaa kyseisen kuvan päälle kiven. Kaikki neljä kuvaa nähtyään sai huutaa Bingo!

Kim-leikki

Tavoite: Osallistujien ja ohjaajien tuomiin esineisiin tutustuminen, varjoteatteriin tutustuminen tutun leikin avulla.

Kaikki asettivat tuomansa esineet piirin keskelle lattialle. Jokainen sai vuorollaan poistaa esineistä yhden ja piilottaa sen toisten pitäessä silmät suljettuina. Muiden tehtävänä oli muistaa tai arvata mikä esine oli poistettu. Sovelsimme samaa ideaa varjomatkalaukulle, johon oli asetettu näkyville erilaisia varjoja. Yksi varjo kerrallaan poistettiin ja osallistujien tehtävänä oli nimetä poistettu varjo.

Toivomuskivi

Piirissä kiersi toivomuskivi, jolle sai kertoa mitä toivoo, että huomenna tapahtuisi.

Toimivat varjoteatteriharjoitteet

Tarvittavat välineet varjoteatteriharjoitteisiin: Varjokangas, tyhjä seinä tai esimerkiksi baananilaatikkoon pingotettu kangas ja lamppu tai taskulamppu, jossa on vain yksi led-polttimo tai muu valonlähde, jonka avulla saa tarkkarajaisen varjon huolimatta varjon lähteen etäisyydestä varjokankaaseen.

”Oman huoneen ikkuna” varjoteatterimatkalaukulla.

Tavoite: Koota aiemmilla kerroilla tehdyt valinnat yhteen ja pohtia omaa identiteettiä valintojen kautta.

Jokaiselle oli laitettu omaan matkalaukuun aiemmilla kerroilla tehdyt omakuvalliset varjonuket, valmiista varjonukeista valitut nuket sekä valitut esineet ja kuvat. Osallistujat saivat asetella niistä haluamansa varjokankaalle ja tarjolla oli myös muut edellisillä kerroilla esillä olleet esineet, nuket ja kuvat, joita sai lisätä halutessaan ikkunakuvaan. Lisäksi osallistujat saivat valita valotilanteen, eli tuliko kuvaan yksi tai useampi valo, värillisiä valoja tai liikkuva valo. He saivat myös valita, halusivatko liikuttaa kuvia tai hahmoja ja halusivatko, että oma lempimusiikki soi, kun esittelimme kuvat ryhmälle. Valintojen tukena oli jokaisen pöydälle tehty kuvitetut valintavaihtoehdot. Harjoitus muotoutui soveltamalla Rainion (2009) kirjasta ja Owensin ja Barberin (2010) Draamakompassi kirjasta löytyviä prosessidraama harjoitteita.

Oman muiston kertominen ja varjokohtaustyöskentely.

Tavoite: Itselleen tärkeän naiseuteen liittyvän muiston sanallistaminen ja itselleen mieluisan varjoteatteritekniikan valinta ja yhteistyö varjokohtauksen luomisessa. Varjotyöskentelyn avulla kokosimme yhteen, mitä olimme varjoteatterista oppineet työpajojen aikana.

Tässä harjoituksessa jaoin ryhmän kahtia varsinaisen työskentelyn ajaksi. Osittain ajan käytön vuoksi ja osittain siksi, että hieman ongelmallisen ryhmädynamiikan vuoksi halusimme antaa mahdollisuuden parityöskentelyyn vaihtuvilla kokoonpanoilla. Jokainen ryhmäläinen pääsi vuorollaan kertomaan toiselle meistä ennakkotehtävänä ollutta muistoa. Samalla kaksi muuta ryhmäläistä valmistivat varjoteatterikohtauksen toisen ohjaajan kanssa.

Ryhmäläisillä oli mukanaan muistoonsa liittyviä kuvia tai esineitä. Kertomisen tukena oli laaja valikoima papu.net sivustolta tulostettuja kuvia, joita käytettiin ohjaajan esittämien kysymysten tukena. Kuvakortit toimivat hyvin kommunikaation tukena ja auttoivat sitoutumaan toimintaan.

Varjokohtaustyöskentelyssä osallistujat saivat valita ensin kohtaukselle nimen valmiiksi annetuista vaihtoehdoista tai keksiä nimen itse. Nimet liittyivät naiseuteen, kuten ”Naisen unelma”. Valinnat tehtiin pareittain yhdessä. Tämän jälkeen osallistujat saivat valita, halusivatko toimia esiintyjänä vai valo- ja äänimestarina. Esiintyjä valitsi edelleen halusiko esiintyä isolla varjokankaalla vai esineiden tai nukkejen kanssa varjomatkalaukulla. Valo- ja äänimestari sai valita esitykseen haluamansa musiikin ja valotilanteen ja tarvittaessa liikuttaa valoja. Yhdistimme valinnat ja harjoittelimme kohtauksen. Esitimme kohtaukset aina muistoa kertomassa olleelle osallistujalle ja asumisyksikön ohjaajille. Tämän harjoituksen edellytyksenä oli, että osallistujat olivat aiemmilla kerroilla tutustuneet varjoteatteritekniikoihin, joiden välillä valinnat tehtiin.

Varjomuotokuva

Tavoite: Oman kehonkuvan käsittely, oman kehollisuuden hahmottaminen uudella tavalla.

Osallistujat saivat valita itselleen mieluista rekvisiittaa ja sen jälkeen heidän varjokuvansa heijastettiin isoille seinän korkuisille papereille. He saivat valita minkä suuruisena ja missä asennossa heidän varjonsa piirrettiin paperille.

Omakuullinen varjonukke

Tavoite: Oman kehonkuvan ja oman identiteetin hahmottaminen omakuullisen työskentelyn avulla.

Osallistujat piirsivät ensin oman kuvansa paperille, jonka jälkeen kuvat leikattiin irti ja niihin teipattiin tikku varjotyöskentelyä varten. Nukkaa kokeiltiin varjokankaalla aiemmin valittujen lempiesineiden kanssa.

Lisäksi toimiva varjoharjoite ”Mikä näistä esineistä voisi olla naiselle tärkeä” on kuvattu toiminnan analyysia hyödyntäen liitteessä 3.

MOHOST: PISTEITYSLOMAKE

nimi _____ tunnus _____ ikä _____ v. pvm _____
 arvioidut toiminnot _____
 arviointympäristöt/arvioijat _____

Pisteet: 1 = estää; 2 = vaikeuttaa; 3 = sallii; 4 = edistää; E = ei havaintoa | Pikakoodit: + = vahvuus; - = heikkous; ! = huomattavaa, ? = selvitettävää

Kykyjen arviointi	1	2	3	4	E
Omnistumisen odotukset	1	2	3	4	E
Mielenkiinnon kohteet	1	2	3	4	E
Valinnat	1	2	3	4	E
Rutiini	1	2	3	4	E
Mukautuvuus	1	2	3	4	E
Roolit	1	2	3	4	E
Vastuut	1	2	3	4	E
Ei-kielellinen viestintää	1	2	3	4	E
Keskustelu	1	2	3	4	E
Itseilmaisu ääneen	1	2	3	4	E
Ihmisuhteet	1	2	3	4	E
Tiedot	1	2	3	4	E
Ajoittaminen	1	2	3	4	E
Järjestäminen	1	2	3	4	E
Ongelmanratkaisu	1	2	3	4	E
Aseento ja liikkuvuus	1	2	3	4	E
Koordinaatio	1	2	3	4	E
Voima ja yrittäminen	1	2	3	4	E
Energia	1	2	3	4	E
Fyysiset tilat	1	2	3	4	E
Fyysiset resurssit	1	2	3	4	E
Sosiaaliset ryhmät	1	2	3	4	E
Toiminnan vaatimukset	1	2	3	4	E

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS TIETEELLISTÄ TUTKIMUSTA / YAMK- TAI AMK- OPINNÄYTETYÖTÄ / KEHITTÄMISTEHTÄVÄÄ VARTEN

Tutkimuslupahakemus liitteineen lähetetään sähköpostitse osoitteeseen tutkimus@kto-vs.fi tai postitse osoitteeseen KTO - kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus, Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymä/Tutkimuslupa, Myllyojantie 2, 21520 Naskarla.

Saapumispäivä (Täytetään KTO:ssa):
KTO dnro tutkimus (Täytetään KTO:ssa):

HAEN TUTKIMUSLUPAA

tieteelliseen tutkimukseen
YAMK- tai AMK-opinnäytetyöhön x
kehittämistehtävään

Tutkijan/opiskelijan tiedot

Sukunimi	Javanainen	Etinimi	Sanna
Katuosoite	Norpankatu 4A 1		
Postinumero	24100	Postitoimipaikka	Salo
Puhelinnumero	0503370846	Sähköpostiosoite	javanainen.sanna@gmail.com
Oppilaitos	Turun ammattikorkeakoulu		
Oppiaine	toimintaterapia		
Tutkinto, johon tutkimus/opinnäytetyö/kehittämistehtävä liittyy	toimintaterapeutti		

Tutkimuksen/opinnäytetyön/kehittämistehtävän ohjaajan tiedot

Sukunimi	Hautala	Etinimi	Tiina
Katuosoite	Ruiskatu 8		
Postinumero	20720	Postitoimipaikka	Turku
Puhelinnumero	0403550519	Sähköpostiosoite	tiina.hautala@turkuamk.fi
Oppilaitos	Turun ammattikorkeakoulu		
Oppiaine	toimintaterapia		
Oppiarvo/titteli	yliopettaja		

KTO – kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus * Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymä
Myllyojantie 2, 21520 Naskarla * puh. 0400 929 220 * fax 02 487 1101 * www.kto-vs.fi

iv 10/2016

Tutkimuksen/opinnäytetyön/kehittämistehtävän nimi

Naisena varjokuvissa -varjoteatteria kehitysvammaisten naisten kanssa

Teen tutkimuksen/opinnäytetyön/kehittämistehtävän

- yksin
 ryhmässä, kenen kanssa? Tähtinen, lisa

Olen keskustellut suorittamispaikan vastuuhenkilön kanssa mahdollisuudesta suorittaa tutkimus/opinnäytetyö/kehittämistehtävä. Vastuuhenkilö puoltaa tutkimuksen/opinnäytetyön/kehittämistehtävän suorittamista kyseisessä yksikössä.

- kyllä ei Päivämäärä 25.8.2017

Vastuuhenkilön yhteystiedot

Sukunimi	Tumanoff Etunimi	Anna
Virka-asema	ohjaaja	
Yksikkö	Paaskunnan asumisyksikkö	
Katuosoite	Paaskunnankatu 10	
Postinumero	20540 Postitoimipaikka	Turku
Puhelinnumero	040 1820420	Sähköpostiosoite anna.tumanoff@kto-vs.fi

Kohdistuuko tutkittaviin henkilöihin lääketieteellisiä hoito- tai muita toimenpiteitä, joilla puututaan heidän koskemattomuuteensa (esim. lääkehoitoa, laboratoriotutkimuksia)?

- ei
 kyllä, millaisia?

Käsitelläänkö asiakkaita/henkilökuntaa/KTO – Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymää koskevia asiakirjoja

- ei
 kyllä, millaisia?

KTO – kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus * Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymä
 Myllyojantie 2, 21520 Naskaria * puh. 0400 929 220 * fax 02 487 1101 * www.kto-vs.fi

iv 10/2016

Lupahakemuksen mukana toimitettavat liitteet

- Lyhentämätön oppilaitoksen hyväksymä tutkimus- tai muu suunnitelma, josta ilmenee
- Tausta, tavoitteet ja tutkimuskysymykset
 - Suorittamistapa: aineiston kuvaus, menetelmät tietojen keräämiseen, suorittamispaikka, aineiston analysointimenetelmät
 - Raportointi
 - Tutkittavalle koituvat hyödyt ja haitat
 - Selvitys tutkittavan tai hänen edustajansa suostumuksen pyytämisestä
 - Aikataulu
 - Rahoitus
 - Tietojen käsittely ja suojaus: miten tietoja käytetään ja käsitellään, miten tiedot suojataan
 - Aineiston säilyttäminen ja käsittely tutkimuksen jälkeen
- Rekisteriseloste
- Vaitiolositoumus
- Kopio tutkittavalle annettavasta tiedotteesta/saatekirjeestä
- Kopio lomakkeesta, jolla tutkittavalta tai hänen edustajaltaan pyydetään suostumusta
- Tutkimukseen sisältyvät kysely-, haastattelu- ja tiedonkeruulomakkeet

Pyydän lupaa tieteellisen tutkimuksen/opinnäytetyön/kehittämistehtävän suorittamiseen KTO - Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymässä.

Sitoudun toimittamaan valmiin tutkimuksen/opinnäytetyön/kehittämistehtävän erityishuoltoneuvostolle ja tutkimuksen suorittamispaikkaan.

Lähetän kopion valmiista tutkimuksesta/opinnäytetyöstä/kehittämistehtävästä sähköisessä muodossa osoitteeseen tutkimus@kto-vs.fi sekä postitse KTO - kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus, Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymä/Erityishuoltoneuvoston sihteeri, Myllyojantie 2, 21520 Naskarla.

Suostun valmiin tieteellisen tutkimuksen / YAMK- tai AMK-opinnäytetyön / kehittämistehtävän julkaisemiseen KTO - Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymän verkkosivuilla.

Päivämäärä 3.10.2017 Paikka Salo

Allekirjoitus

Sanna Javanainen

Nimen selvennys Sanna Javanainen

TUTKIMUSLUPA MUONNUTTU 4.12.2017

[Handwritten signature]

SEIJA AALTONEN

Varsinais-Suomen erityishuoltopiiri

KTO - kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymä
Myllyojantie 2, 21520 Naskarla * puh. 0400 929 220 * fax 02 487 1100 * www.kto-vs.fi

iv 10/2016